

UNIVERZITA KARLOVA
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Bakalářská práce

Kyberšikana
Cyberbullying

Julie Gricyková

Katedra pastorace a psychologie
Vedoucí práce PhDr. Pavla Cimlerová
Studijní program Pastorační a sociální práce
Studijní obor Sociální práce a sociální pedagogika

Praha 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem Kyberšikana napsala samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů.

V Praze dne

Julie Gricyková

Anotace

Tato bakalářská práce se zaměřuje na zmapování fenoménu kyberšikany. Součástí této práce je teoretická část a dotazníkové šetření provedené na základní škole v Karlovarském kraji. V úvodu práce nastiňuje problematiku vymezení kyberšikany a jejím vztahu s šikanou obecnou. Následující kapitola je zaměřena na specifika komunikace, probíhající pomocí moderních technologických prostředků včetně efektu online disinhibice. Třetí kapitola popisuje základní formy kyberšikany a příbuzné fenomény. Dále se práce zabývá rizikovými a protektivními faktory a možnostmi řešení kyberšikany. Dotazníkové šetření má za cíl zmapovat, jakým způsobem se žáci druhého stupně základní školy chovají v kyberprostoru.

Klíčová slova

Kyberšikana, kyberprostor, internet, komunikace, agrese, online

Summary

The bachelor's thesis "Cyberbullying" focuses on description of the cyberbullying phenomenon. This work includes a questionnaire answered by pupils of an elementary school in Karlovy Vary. The goal of the questionnaire is to map how the students of elementary school behave in the cyberspace.

At the beginning, it discusses the problem of the definition of cyberbullying and its relationship with bullying in general. The next chapter is focused on characterizes of the cyber communication and describes the effect of online disinhibition. The third chapter lists basic forms of cyberbullying, and the thesis continues with explanation of the risk and protective factors and outlines various possibilities of dealing with this problem.

Keywords

Cyberbullying, cyberspace, internet, communication, aggression, online

Poděkování

Ráda bych touto cestou vyjádřila poděkování paní PhDr. Pavle Cimlerové za vedení, ochotu a povzbudivé rady během psaní této práce. Dále chci poděkovat svému manželovi, Ruslanovi Gricykovi, a Veronice Rausové za trpělivost a možnost konzultování tohoto velice aktuálního a pro mne zásadního tématu.

Obsah

Prohlášení.....	2
Poděkování.....	4
Úvod.....	7
1. Kyberšikana	8
1.1. Problém definování kyberšikany.....	8
1.2. Tři úhly pohledu na (kyber)šikanu	10
1.3. Kyberšikana dospělých	11
1.4. Šikana nebo škádlení.....	12
1.5. Jednání vedoucí ke kyberšikaně záměrně a nezáměrně	12
1.6. Projev psychické šikany zesílené internetem	12
2. Fenomény doprovázející kyberšikanu	14
2.1. Rozdílnost komunikace v realitě a kyberprostoru.....	14
2.2. Odlišnosti masové komunikace od ostatních druhů komunikace.	17
2.3. Virtuální realita	19
2.4. Negativní tendence komunikace skrze kyberprostor	19
2.5. Média využívaná pro šíření kyberšikany	22
3. Základní formy kyberšikany a příbuzné fenomény	24
3.1. Způsoby dělení kyberšikany.....	24
3.2. Nejčastější projevy kyberšikany:	24
4. Rizikové a protektivní faktory	28
4.1. Rizikové faktory podle Offorda a Bennetta	28
4.1.1. Individuální faktory	28
4.1.2. Rodinné faktory	29
4.1.3. Vrstevnické vztahy.....	29
4.1.4. Školní faktory.....	30
4.1.5. Komunita, společenství, sousedské vztahy.....	30
4.2. Protektivní faktory podle Ferguse a Zimmermana.....	30
4.2.1. Individuální faktory	30

4.2.2.	Rodinné faktory	30
4.2.3.	Vrstevnické vztahy.....	31
5.	Dotazníkové šetření	31
5.1.	Obecné otázky:.....	32
5.2.	Potencionálně rizikové chování na internetu	37
5.3.	Rizikové a agresivní chování na internetu.	41
6.	Řešení kyberšikany	48
6.1.	Prevence kyberšikany.....	49
•	Prevence všeobecná.....	49
•	Prevence selektivní.....	49
•	Prevence indikovaná	49
6.2.	Co může škola udělat pro snížení rizika kyberšikany?	49
6.3.	U kyberšikany je obtížné:.....	50
6.4.	Doporučení pro děti, rodiče a školy	50
6.4.1.	Některé softwary pro hlídání aktivit dětí na internetu	51
•	Rodičovská kontrola ve Windows.....	51
•	Norton Online Family – freeware	51
•	ManicTime 2.3 – freeware	51
6.5.	Řešení kyberšikany z pohledu oběti.....	52
6.5.1.	Vhodný postup pro oběť kyberšikany.....	53
6.6.	Řešení kyberšikany ze strany školy	54
6.6.1.	Co může dělat škola:.....	54
6.7.	Řešení ze strany rodičů	55
6.8.	Organizace zabývající se kyberšikanou.	56
6.9.	Aktuality.....	57
•	Věková hranice pro sociální sítě	57
Závěr		59
Seznam použité literatury		61
Přílohy.....		66

Úvod

Téma kyberšikany jsem si pro svou bakalářskou práci vybrala ve chvíli, kdy můj facebookový účet zaplavila vlna fotografií téměř nahých novorozeňat mých přátel a já jsem se v tu chvíli zamyslela nad tím, co se asi stane, až ty děti vyrostou, ale jejich fotografie budou na internetu kolovat dále. Následně jsem si uvědomila, že nemusím čekat až vyrostou tyto konkrétní děti, protože již nyní je mnoho lidí ohroženo tím, jaké informace internetu poskytnou oni sami.

Internet a telefon jsou nástroje, které můžou velice dobře sloužit a ženou vývoj naší společnosti kupředu. A jsou to také nástroje, které nás pomalu začínají mít ve své moci. Nikdo o nás nemá tolik informací, kolik o nás umí nashromáždit tyto vynálezy. Nikdy dříve nebylo lidstvo pod takovým dohledem jako nyní. Pokud má člověk telefon s připojením k internetu, pak je téměř nemožné se skrýt. Na internet se ukládají informace o tom, kde se právě uživatel nachází, kam míří a v kolik hodin má schůzku s přítelkyní. A díky propojení telefonu a internetu jsou téměř okamžitě na internet uloženy také údaje jako telefonní číslo, emailová adresa, ale často také informace o zaměstnání, vzdělání, zájmech a sociálních vazbách.

Dnešní doba připojení k internetu vyžaduje a kdo je bez telefonu, ten se automaticky nachází na okraji produktivní společnosti. Ale i internet je lidský produkt a to znamená, že na druhé straně, u druhého počítače, sedí také jenom člověk, a to člověk o kterém nic nevíme. Nevíme, kdo to je a co s našimi informacemi udělá.

Kyberšikana je fenomén, který tyto hrozby proměňuje v realitu. Kyberšikana je problém, který není možné nikdy popsat celý, protože se vyvíjí stejně rychle, jako komunikační technologie. Cílem této práce je popsat tento fenomén v jeho základních rysech, které, jak doufám, mohou sloužit jako základní kámen výzkumu vyvíjející se a proměňující se kyberšikany.

Tuto práci, včetně dotazníkového šetření, zaměřím především na kyberšikanu mezi dětmi a mladistvými. Tento fenomén se nevyhýbá ani dospělým, ale já jsem přesvědčená, že náctiletí, kteří internet a telefon využívají především ke komunikaci a vytváření sociálních vazeb, jsou nejohroženější skupinou.

Pro práci s kyberšikanou mnoho autorů využívá znalostí obecné šikany. V této práci se však chci věnovat přímo kyberšikaně a proto se obecné šikaně věnuji pouze okrajově. Práce je rozdělena do šesti kapitol zaměřených na popis tohoto problému, na procesy spojené s komunikací skrze kyberprostor a základní formy kyberšikany. Dále se tato práce pokouší popsat, co jsou faktory podporující riziko kyberšikany a které jí naopak brání. Součástí mé bakalářské práce bude dotazníkové šetření, jehož cílem je zjistit, jaká je reálná situace v oblasti používání komunikačních médií u dětí na druhém stupni základní školy. Poslední část této práce bude věnována prevenci a možnostem řešení tohoto problému ze strany školy, oběti a rodičů oběti. Dále zde zmíním organizace, které mohou s řešením i prevencí pomoci a práci uzavřu zmínkou o novém „Obecném nařízení o ochraně osobních údajů“, známé jako GDPR, vydané Evropskou unií za účelem posílení práv občanů Evropské unie ve vztahu ke svým osobním údajům nejen na internetu.

1. Kyberšikana

1.1. Problém definování kyberšikany

Kyberšikana je stále novým fenoménem, který se rozvíjí spolu s rozvojem technologií. Průzkum kyberšikany zatím není proveden v takové míře jako například u šikany obecné. Jedním z důsledků novosti tohoto fenoménu je neshoda v definici kyberšikany. Později nastíním některé definice kyberšikany, které spolu souhlasí či se doplňují a jiné, která jim odporují.

Důsledkem těchto neshod je rozdílnost v průzkumech provázejících fenomén kyberšikany. Například výzkum Juvonenové a Grossové (2008) říká, že za rok 2007 podstoupilo kyberšikanu 72% dětí ve věku 12 -17 let a z toho 85 % zažilo také obecnou šikanu ve škole.¹ Naproti tomu z výzkumu zahrnující děti ve věku 9 -16 let vyplývá, že pouze 6% dětí zažilo kyberšikanu a 3% sami posílali sprosté, či urážlivé zprávy ostatním.² Alena Dědková a kol. připisují tuto rozdílnost právě odlišnostem v definici kyberšikany. Dále se zdá být zřejmé, že

¹ Juvonen, 2018

² Livingstone, 2011

právě neexistující jednotná definice kyberšikany vede k tomu, že různé výzkumy pokládají své dotazy na výskyt kyberšikany u respondentů různě.

Velká část autorů vychází z premisy, že při definování kyberšikany můžeme vycházet z definice obecné šikany. Tu popisuje Olweus jako agresivní, úmyslné, opakované jednání či chování prováděné vůči jednotlivci či skupině, který/á se nemůže snadno bránit³.

Kyberšikana, jak ji definuje N. Willard, jsou zprávy či obrázky, které mohou být zveřejněny na něčí osobní webové stránce, blogu, nebo poslány přes e-mail, internetovou diskusi, elektronickou zprávu, nebo telefon.⁴

Nadace minimalizace šikany dodává, že se jedná o úmyslné, nepřátelské chování, které se obvykle opakuje. Jednotlivec nebo skupina útočníků ubližuje takovým způsobem, že se oběť nemůže účinně bránit.⁵

A. Kopecký připomíná, že kyberšikana bývá často propojena s klasickými fyzickými a psychickými formami školní šikany, je vlastně jejich rozšířením a pokračováním.⁶

Alena Černá shrnuje základní prvky kyberšikany takto:

- Děje se prostřednictvím elektronických médií.
- Opakovanost
- Záměrnost agresivního aktu ze strany útočníka.
- Mocenská nerovnováha.
- Oběť vnímá toto jednání jako nepříjemné, ubližující.⁷

Se zařazením kyberšikany jako podoblasti šikany nesouhlasí Dr. Jennifer Shapka, spoluautorka Columbijského výzkumu, který říká, že: „výzkumy z posledních let stále více prokazují, že kyberšikana těmto charakteristikám neodpovídá. Tradiční znaky moci - velikost a popularitu - online agresor nepotřebuje a nevyužívá. Stejně tak nemusí docházet ke striktnímu

³ Olweus, 1996

⁴ Willard, 2007

⁵ Minimalizace šikany, 2015

⁶ Kopecký, Sztokowski, 2015

⁷ Černá, Dědková, et al., 2013. s. 21

oddělení rolí - agresor, oběť a publikum. Jednoduše kyberšikanu nelze vnímat jako formu tradiční šikany, je to specifická forma psychické agrese.“⁸

1.2. Tři úhly pohledu na (kyber)šikanu

Český autor zabývající se šikanou, Dr. Michal Kolář, se na šikanu dívá ze tří různých úhlů, které je možné vztáhnout také na kyberšikanu.

Šikanování jako nemocné chování (behaviorální pohled)

Šikana je chování, při kterém jeden či více žáků úmyslně, většinou opakovaně týrá a zotročuje spolužáka či spolužáky a používá k tomu agresi a manipulaci.⁹

Šikanování jako závislost (psychodynamický pohled)

Jde o vzájemnou vazbu mezi agresorem a obětí. Útočník a šikanovaný jsou na sobě závislí, potřebují se, jejich chování se vzájemně posiluje, je komplementární. V praxi se můžeme setkat i pouze s jednostrannou závislostí. Kolář ale upozorňuje na to, že vztah těchto osob je v případě šikany vždy nerovnoprávný. Závislost ze strany agresora přirovnává k závislosti na drogách či gamblingu.

Pro agresora se stane ovládnutí, znásilňování a lámání vůle oběti slastí. Prožívá při tom pocit nadřazenosti a absolutní moci. Tuto slast často nedokáže ani pojmenovat, nicméně ona ho čím dál tím víc ovládá. Zvykne si na dávku slasti, kterou potřebuje opakovat a postupně ji zvyšovat. Je nutkán ke zdokonalování a stupňování utrpení oběti. Stále více ji potřebuje, je na ní závislý.

Naproti tomu závislost ze strany oběti vzniká tak, že oběť z počátku hraje hru na „slabého“, snaží se vyhovět svým „silným“ spolužákům, zejména když to jsou charizmatické osoby, které všichni obdivují. Když se však brutalita agresorů vystupňuje, dojde u oběti nečekaně k prolomení křehké obrany vůči tělesné a psychické bolesti. Zpravidla to v ní rozpoutá sebezničující síly, které jdou na ruku mučitelům – sebeobviňování, pocit viny, bezmoc. Někdy může být následkem i silná forma závislosti – identifikace s agresorem. Oběť se nespokojí s tím,

⁸ University of British Columbia, 2012

⁹ Kolář, 2011, s. 30

že svého agresora omlouvá nebo se za něj zaručí – dokonce se s ním může ztotožnit. Přehnané ztotožnění oběti s agresorem se může proměnit v sympatii či lásku. V takovém případě lze mluvit o pseudostokholmském syndromu. Projevuje se to například tím, že oběť považuje agresora za kamaráda a obdivuje ho. Poslouchá ho na slovo a odezírá, co má udělat.

Šikanování jako porucha vztahů ve skupině (sociálně-psychologický pohled)

Šikanování není nikdy pouze záležitostí agresora a oběti. Neděje se ve vzduchoprázdnu, ale v kontextu vztahů nějaké konkrétní skupiny.¹⁰

Pokud se jedná o kyberšikanu, tak agresorem může být člověk, kterého oběť zná, ale také jí může být někdo úplně cizí. Dokonce se může jednat o anonymní online osobu u které oběť nemůže zjistit identitu. Agresor také může do kyberšikany zapojovat další agresory, kteří oběť vůbec neznají. V takovém případě se jedná o tzv. kyberšikanu by proxy (v zastoupení),¹¹ (Willard, 2007) Z výzkumu, který uskutečnila Nadace O2 a občanské sdružení Aisis a v roce 2015 ji zveřejnila nadace Minimalizace šikany, vyplývá, že 78% agresorů navštěvuje stejnou třídu nebo školu jako oběť.¹²

V tomto smyslu Kolář rozšiřuje základní definici kyberšikany takto: Jeden či více žáků úmyslně, většinou opakovaně, týrá a zotročuje spolužáka či spolužáky a používá k tomu novou informační a komunikační technologii – zejména internet a mobil.¹³

1.3. Kyberšikana dospělých

Kyberšikana je často spojována pouze s dětmi, či mladistvými. Šikana v kyberprostoru se však nevyhýbá ani dospělým.

„Základní rozdíl mezi kyberšikanou dětí a dospělých lze spatřovat především v motivu tohoto jednání: zatímco u dětí je kyberšikana v cca 95 % realizována pro zábavu, u dospělých je situace zcela opačná - zde vlastní kyberšikana probíhá ve většině případů za účelem ublížit jiné osobě, zdiskreditovat ji, případně jí zničit její osobní i profesní život. V těchto případech pak chování útočníků přechází v přestupky či trestné činy - zejména v trestný čin násilí proti skupině

¹⁰ Kolář, 2011, s. 31 - 38

¹¹ Willard, 2007

¹² Kopecký, Szotkowski, Krejčí, 2012

¹³ Kolář, 2011, s. 84

obyvatel a proti jednotlivci, nebezpečné pronásledování či nebezpečné vyhrožování. Stejně tak ovšem i na vysokých školách dochází k situacím, kdy se zpočátku nevinný žert zvrhne do skutečného pronásledování a ubližování vyhlédnuté oběti.“¹⁴

1.4. Šikana nebo škádlení

V tomto místě je velmi důležité odlišit rozdíly mezi tzv. škádlením a kyberšikanou. V rámci škádlení mají obě strany vyrovnané síly, oběť může škádlení zastavit, škádlení je ve své podstatě pozitivní proces. Naopak kyberšikana tyto vlastnosti nemá - agresor či agresori mají nad obětí převahu, oběť nedokáže útok sama od sebe zastavit. Zde je třeba upozornit, že původ kyberšikany může vycházet ze škádlení, které však překročí hranice "běžného chování" a stane se cílenou agresí.¹⁵

1.5. Jednání vedoucí ke kyberšikaně záměrně a nezáměrně

Výše popsaný výčet znaků kyberšikany zahrnuje též záměr agresora poškodit oběť. Výzkumy, ale ukazují, že u kyberšikany toto pravidlo nemusí být vždy platné.

Výzkum Columbijské university, zahrnující téměř 18000 respondentů ve věku 10-18 let, potvrdil, že cca 25-30 procent oslovených dětí bylo zapojeno do kyberšikany. Co je ale velmi důležité: 95 % vnímalo kyberšikanu pouze jako vtip, který neměl oběti ublížit, pouze 5 % respondentů připustilo, že kyberšikana probíhala s úmyslem ublížit druhému člověku. Dr. Jennifer Shapka, jedna z realizátorů výzkumu, uvádí, že "mladí lidé podceňují dopad kyberšikany na oběť (i když je kyberšikana myšlena jako žert)".¹⁶

1.6. Projev psychické šikany zesílené internetem

Kolář dále píše, že kyberšikana je jednou z forem psychické šikany. Je to záměrné násilné chování prostřednictvím moderních komunikačních prostředků, především prostřednictvím internetu a mobilu.¹⁷

¹⁴ Kopecký, 2013

¹⁵ Kopecký, 2012

¹⁶ University of British Columbia, 2012

¹⁷ Kolář, 2011, s. 84

Zvláštnosti kyberšikany oproti psychické (nepřímé) šikaně.

Tradiční nepřímá šikana se děje především tváří v tvář, v osobním přímém kontaktu nebo alespoň v prostředí třídy, školy – zatímco kyberšikana se odehrává bez přímého kontaktu v kyberprostoru (ve virtuálním světě), často mimo školu, a to i v prostoru domova.

Kyberšikana využívá oproti tradiční nepřímé šikaně mnohem účinnější zbraně hromadného ničení – internet a mobilní telefon.¹⁸

Důsledky těchto rozdílů:

Místo a čas:

Oběť je pod dosahem agresora 24 hodin denně. Oběť nemůže uniknout, ani doma, ani v jiném prostředí. Odchod ze společného prostoru s trýznitelem kyberšikanu neukončuje.

Velikost publika:

Dále je zde otevřena možnost pro rozsáhlé, až celosvětové, publikum.

Anonymita:

Využití moderní technologie umožňuje agresorovi se skrýt pod rouškou anonymity. Anonymita dodává šikanování sílu, zvyšuje pocit bezmoci a beznaděje, když nevíme před kým se máme bránit.

Dlouhodobost:

I jednorázový útok může působit opakovaně. Oběť se k obrázku či komentářům může kdykoli vrátit a znovu je pročitat. Cokoli vystavené na web může začít žít vlastním životem a oběť neví, kdy a kde onu dehonestující fotografii nebo komentář najde. Kdokoli ji může znovu použít.¹⁹

¹⁸ Kolář, 2011, s. 86

¹⁹ Kolář, 2011, s. 86 -87

2. Fenomény doprovázející kyberšikanu

2.1. Rozdílnost komunikace v realitě a kyberprostoru

Pro popsání komunikace v reálném světě využijí tzv. Thunův čtverec, který popisuje čtyři stránky sdělení:

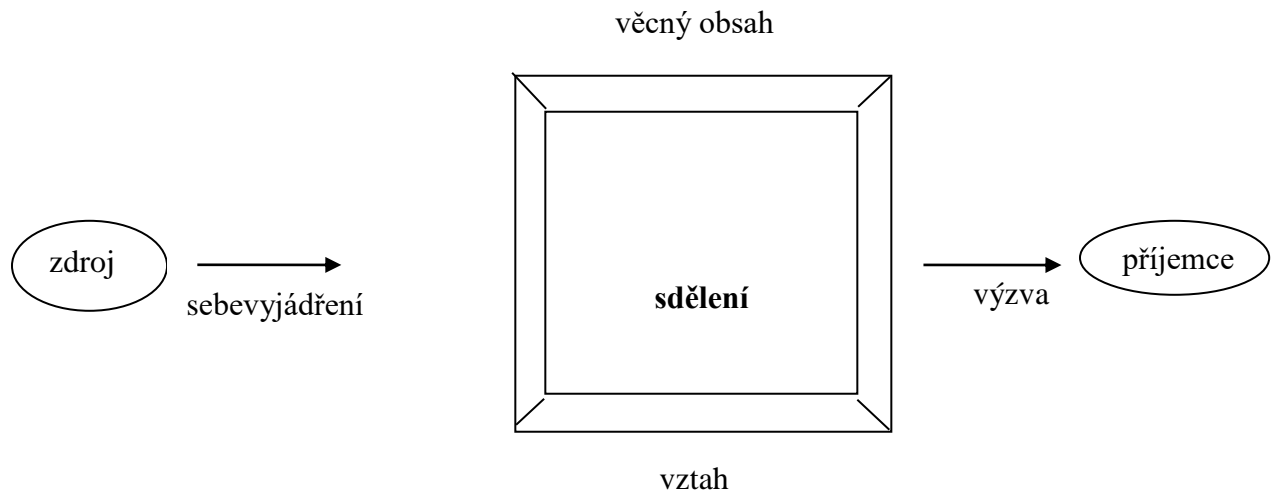

Schéma 1

Model čtyř stránek sdělení zahrnuje obsahovou stránku komunikace, tedy její věcný obsah. „Vztahovou stránku vymezuje šíře, takže zahrnuje další tři aspekty komunikace – sebeprojev, vztah a výzvu a s tím i metakomunikační složku sdělení, která poskytují vodítka jak sdělení chápat.“²⁰

Pro porovnání uvádím variantu Plaňanova schématu komunikace upravenou L. Faltýnkem, které popisuje stejný proces komunikace, která je ale zprostředkována kyberprostorem.

²⁰ Schulz Von Thun, 2005, s. 22- 23

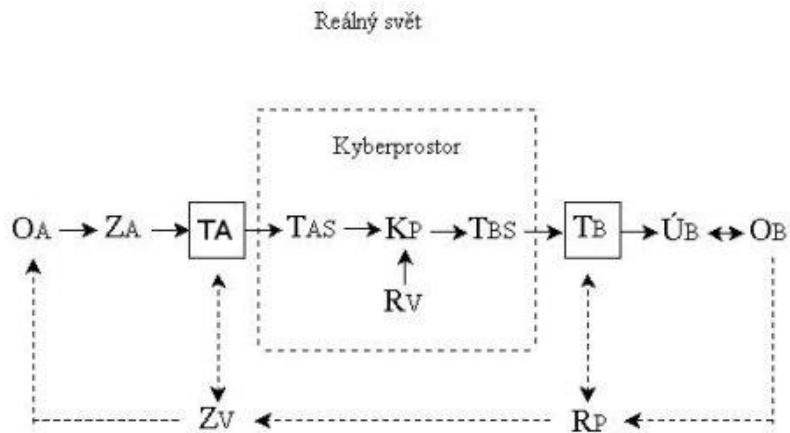

Schéma 2

Legenda k

OA – osobnostní proměnné osoby A

ZA – záměr osoby A

TA –transformátor osoby A jeho záměru na sdělení

TAS – virtuálně transformovaná osoba A a její sdělení

TBS – virtuálně transformovaná osoba B, k níž sdělení směřuje

KP – komunikační prostředí kyberprostoru

RV – rušivé vlivy

TB – transformátor, jímž osoba B přijímá a chápe sdělení

ÚB – účinek na osobu B

OB – osobnostní proměnné osoby B

RP – reakce osoby B poté co byla vystavena zprávě osoby A

ZV – zpětná vazba, ta část reakce osoby B, která se vrací osobě A

obrázku:

“Naší komunikace v kyberprostoru, jak je patrné z výše uvedeného schématu, se účastní dvě osoby. Osoba A (OA) a osoba B (OB). Fyzicky se nevidí. Komunikují spolu prostřednictvím počítače (TA, TB). Respektive osoba A nekomunikuje přímo s osobou B, ale s jeho virtuální transformací (TBS), která se od skutečné osoby B může dost lišit. To samé platí i obráceně.

Osoba B nepřijímá sdělení od fyzické osoby A, ale od jeho virtuální transformace (TAS). Pro lepší pochopení si celý komunikační akt popíšeme podrobněji.”²¹

Na počátku schemata jedna i dvě si obě osoby do konverzace vnáší své vlastní osoby.

Osoba A, ovlivněna svými osobními vlastnostmi, vstupuje do komunikace s jistým záměrem, které dle schémata jedna přednese sebevyjádřením. Své sdělení musí komunikátor převést do formy, která bude recipientovi srozumitelná, tedy slovně či písemně.

V případě schémata 1 své sdělení předává slovně a tváří v tvář příjemci. Sdělení je tak tvořeno podobou vztahu těchto osob a obsahem sdělení. Tím vyše komunikátor k recipientovi výzvu, kterou recipient přijme. V případě schéma 2 se k celkovému obsahu sdělení přidávají další vlivy, kterými je fakt, že recipient nedostává zprávu od komunikátora, ale od jeho virtuální podoby, která se od fyzické osoby může velice lišit. Tento jev popisují dále, v kapitole o online disinhibitaci.

Zároveň hraje roli virtuální prostředí v němž komunikace probíhá, ale též vnější rušivé vlivy, které mohou přenášenou zprávu dále zkreslit. ²²Zde chci podotknout, že toto schéma zapomíná na rušivé vlivy v reálném světě, které mohou mít vliv pouze na jednu z osob, zatímco při komunikaci tváří v tvář, kde jsou obě osoby na stejném místě, komunikátor i recipient tento rušivý vliv sdílejí a mohou na něj reagovat oba.

Bible ke komunikaci říká toto: „Plemeno zmijí: Jak může být vaše řeč dobrá, když jste zlí? Čím srdce přetéká, to ústa mluví. Dobrý člověk z dobrého pokladu srdce vynáší dobré; zlý člověk ze zlého pokladu vynáší zlé.“ (Mt 12, 34-35)

„To však, co z úst vychází, jde ze srdce, a to člověka znesvěcuje. Neboť ze srdce vycházejí špatné myšlenky, vraždy, cizoložství, smilství, loupeže, křivá svědectví, urážky.“ (Mt 15, 18-19)²³

Zdrojem toho, co člověk říká a dělá, je srdce. Komunikace odráží postoje srdce. Tutéž myšlenku rozvíjí teorie online disinhibitace, když popisuje, jak jsou lidé, kteří by v reálném světě

²¹ Faltýnek, 2007

²² Faltýnek, 2007

²³ Bible, český ekumenický překlad, 2015

byli obezřetní a před autoritou by vědomě i nevědomě cenzurovali svá slova, v prostředí internetu natolik otevření, že zde často úplně odhalí postoje svého srdce.²⁴

V devadesátých letech se vlivem rozvoje technologií a počítačů stává komunikace přes internet stále častější a přebírá funkci tradičních komunikačních prostředků jako je telefon či pošta. Skrze internet je možné komunikovat téměř bez omezení s kýmkoli a kdekoli. Na druhou stranu využívání internetu může mít vliv na kvalitu řeči i myšlení. Využívání kyberprostoru ke komunikaci vede k „ochuzování a zužování slovní zásoby, využívání anglikanismů, roztěkanosti a úsečnosti.“²⁵ Při čtení textu, chatů, e-mailů či internetových článků se oproti běžné komunikaci ztrácí „komunikace mimikou, postavením těla, hlasovou barvou a intonací apod. I když se dají v dnešní době použít webové kamery a mikrofony, většina uživatelů stále preferuje jednoduché textové dorozumívání. Zdá se tedy, že lidé občas preferují nebýt viděni, nebýt k ničemu nuceni, a přesto se bavit.“²⁶

Internet poskytuje možnost komunikovat s jednou osobou (chat, e-mail), ale zároveň rozšiřuje možnosti masové komunikace, kdy je možné téměř jakékoli množství informací zprostředkovat ohromné masě lidí. Právě příkladu masové komunikace využívám k uvedení způsobů a důsledků provozování těchto forem kyberšikany, které jsou veřejně přístupné všem, jako jsou komentáře na webové stránce či zveřejnění videa oběti na sociální síti.

2.2. Odlišnosti masové komunikace od ostatních druhů komunikace.

„Masová komunikace je veřejné sdělování a sdílení významů mezi lidmi, v němž zdroj, množina průvodců-komunikátorů, zpravidla organizovaná, zastává trvale tuto roli vzhledem k množině příjemců-publiku, organizovanému či neorganizovanému, a časově a prostorově vzdálenému. Tato vzdálenost je přemostována sociálně – dalšími účastníky masové komunikace, a předmětně – masovými komunikačními prostředky.“²⁷

„Prvním specifikem masové komunikace je to, že v běžné komunikaci vystupuje jako zdroj (komunikátor) i příjemce (recipient) jedinec. V masové komunikaci není komunikátorem ani recipientem pouze jedinec, ale množina lidí.“ V rámci kyberšikany je tento jev dobře

²⁴ Suler, 2004

²⁵ Pírko, 2007

²⁶ Pírko, 2007

²⁷ Výrost, 1998, s. 128

viditelný právě u kyberšikany by proxy, kdy oběť komentuje, či v kyberprostoru oslovuje neznámá veřejnost.

„Druhým specifikem masové komunikace je její veřejný charakter. Znamená to její dostupnost každému potencionálnímu zájemci.“ Většinou se jedná o anonymní dav, který je původci sdělení neznámý. Opět se zde jedná o kyberšikanu prostřednictvím veřejných komunikačních virtuálních prostorů jako jsou veřejné chatroomy, webové stránky, sociální sítě či virtuální hry.

Třetím specifickým rysem masové komunikace je, „že zpravidla nedochází k přeměně rolí komunikátora a příjemce, jak tomu je třeba u rozhovoru dvou lidí. Role původce a příjemce jsou tu trvale rozděleny, sdělení postupuje jednosměrně od původce k příjemci.“²⁸ Tento projev masové komunikace částečně objasňuje nemožnost oběti se bránit. Oběť nemůže zveřejněné informace na internetu odstranit a ani zabránit jejich šíření.

Pro čtvrtý rys masové komunikace je podstatné to, že zdroj a příjemce nejsou v přímém bezprostředním kontaktu. „Existuje mezi nimi vzdálenost prostorová, časová nebo obojí.“²⁹

Do klasické mediální komunikace nyní vstupuje počítač a internet, který je základem počítačově zprostředkované komunikace (computer mediated communication – CMC). „Internetem začíná éra decentralizovaných a interaktivních masmédií. Tato média mají spíše ráz konverzace než jednosměrného toku.“ Co to znamená z hlediska pěti základních rysů masové komunikace? Pokud jde o množinový charakter, ten se v globální síti dále zvyšuje. Zároveň se snižuje uspořádanost na straně komunikačního zdroje. Na rozdíl od novinových, rozhlasových a televizních redakcí přináší internet netříděné a neupravované informace nejrozmanitějšího původu, jejichž výběr a třídění si musí provést recipient sám. Na druhé straně se zvyšuje uspořádání na straně publika, které se diferencuje a specializuje mnohem výrazněji, než u dosavadních médií. Přeměna rolí je na internetu pružnější a snáze se realizuje, zpětné vazby jsou mnohem četnější. Největší pokrok přináší internet v přemostování časové a prostorové

²⁸ Výrost, 1998, s. 126 – 127

²⁹ Výrost, 1998, s. 128

vzdálenosti. Prohlubuje se také vzájemná výměna názorů ve skupinách recipientů, oslabuje role „usmířitelů mínění“, což souvisí se specializací publika.“³⁰

2.3. Virtuální realita

Virtuální realita je další cestou k masovým médiím a tedy i ke kyberšikaně. Jedná se o propojení počítačové grafiky, přenosu dat a programování s technikou telefonu, televize a videoher. S. Aukstakanis a D. Blatner ji charakterizuje jako „způsob zobrazení složitých informací, manipulace a interakce člověka s nimi prostřednictvím počítače.“³¹

Tři stupně virtuální reality podle S. Aukstakanis a D. Blatner

- Pasivní, „kde můžeme pozorovat, poslouchat a snad i hmatem vnímat, co se děje kolem nás.“
- Aktivní, v tomto prostředí máme možnost prostředí zkoumat. „Hlavní odlišnost od prvního stupně je možnost pohybu, ať už létáním, chůzí, plaváním nebo jinak.“
- Interaktivní stupeň. „System vám dovoluje seznámit se s prostředím, prozkoumat ho i měnit.“³²

Na rozdíl od televize či hlasového vysílání je člověk do virtuální reality vtažen tak, že zapomíná na sebe jako na diváka a stává se součástí nového prostředí. „Každá realita sdělovaná komunikačním prostředkem je vlastně virtuální, její reálnost je jen předpokládána. Virtuální realita ve vlastním slova smyslu je potom jejím dokonalejším, „reálněji“ vyhlížejícím stupněm, který však skutečnou realitu nenahradí.“³³

2.4. Negativní tendence komunikace skrze kyberprostor

Výrost a Slaměník dále upozorňují na negativní tendence, které komunikace skrze virtuální realitu přináší. Řadí sem zvětšující se tendenci k uzavírání lidí do soukromí, a s tím

³⁰ Výrost, 1998 s. 154

³¹ Aukstakanis, 1994, s. 7

³² Aukstakanis, 1994, s. 22

³³ Výrost, 1998 s. 154

spojenou možnost stále většího narušování a ohrožování soukromí.³⁴ Toto narušování soukromí je prvním krokem ke kyberšikaně samotné.

Online disinhibice – spadnutí zábran: (Suler 2004)

Termín online desinhibice používá jako první John Suler pro vyjádření efektu, při kterém lidé v kyberprostoru říkají a dělají věci, které by je v offline prostoru normálně ani nenapadly. Suler upozorňuje na to, že se jedná o „dvousečný meč. Někdy o sobě lidé sdělují velmi osobní informace. Odhalují tajné emoce, strachy a přání, nebo se stávají neobvykle laskavými a vztřícnými. Tento efekt nazýváme pozitivní disinhibice (angl. benign disinhibition). Na druhou stranu se mohou lidé vyjadřovat neurvaleji než běžně, vyjadřují tvrdou kritiku, zlost, nenávist a dokonce hrozby. To se nazývá toxická disinhibice.“³⁵ Forezní kyberpsycholožka Marry Aiken přirovnává pobyt na internetu k pocitu, který přináší alkoholová opilost, protože někomu pobyt v kyberprostoru může narušit úsudek a zvýšit impulsivnost, stejně jako to dělá alkohol.³⁶ A. Lawrence Hagerty píše: „...v podstatě bytí v kyberprostoru je srovnatelné s mimotělním zážitkem, tzv. OOB, který je aktivován formou technologie.“³⁷

Online disinhibice je způsobena několika vzájemně se ovlivňujícími efekty, které mají následný dopad na snížení psychických bariér, které v běžném kontaktu brání plnému uvolnění vnitřních pocitů a potřeb. Mezi tyto faktory Suler řadí:

- **Disociativní anonymitu**

Disociativní anonymita vyjadřuje fakt, že na internetu lidé jen velmi těžko poznají, kdo pisatel opravdu je.

- **Neviditelnost**

Uživatel internetu je během brouzdání na internetu, skrze různé webové stránky, chaty a fóra naprosto neviditelný. Většina uživatelů ani neví, že tam jiný, konkrétní uživatel je. Tato neviditelnost dodává lidem odvahy jít do prostoru a dělat věci, které by běžně nedělali.

³⁴ Výrost, 1998, s. 154

³⁵ Suler, 2004

³⁶ Aiken, 2016, s. 21

³⁷ Hagerty, 2000, s. 5

- **Zpožděná reakce (angl. Asynchronicity)**

Při komunikaci přes email a chat je komunikace asynchronní. Lidé na sebe nereagují ve skutečném čase, okamžitě, tak jako při běžné komunikaci. Internet umožňuje odejít z konverzace a opět se do ní navrátit ve chvíli, kdy člověk sám chce. Odpovědět tak může pisatel za pár minut, hodin i dní. Nutnost okamžité odpovědi v reálném čase s sebou nese hlubší odhalení pocitů a myšlenek jedince.

- **Solipsismická introjekce (angl. solipsistic introjection)**

Při čtení zprávy může člověk slyšet hlas, či si vytvářet vlastní představu o pisatelově vzhledu, hlasu a chování. Mozek může dolňovat tyto chybějící informace již existujícími vzpomínkami a zkušenostmi s jinými lidmi. Lidé si pak tyto fantazie promítají v hlavě během dne a stává se to pro ně čím dál tím reálnější. Je běžné si představovat, co by řekl člověk svému šéfovi, jak by konfrontoval svého přítele nebo flirtování s jinou osobou. Představy jsou bezpečné místo a lidé si neváhají představovat věci, které by nikdy opravdu neřekli. V tuto chvíli se představy stávají realitou. Online komunikace se může stát jevištěm, kde mysl rozehrává tyto fantazie. Obvykle se jedná o nevědomý proces.

- **Je to jen hra (angl. dissociative imagination)**

Kombinace solipsismické introjekce a možností kdykoli opustit kyberprostor přináší další rozměr disinhibice. Lidé mohou mít pocit, že vše, co se děje na internetu, se děje v jiném prostoru a „postava“ vytvořená v kyberprostoru vlastně existuje jen ve smyšleném světě. Uživatelé začnou oddělovat realitu a online svět a odmítají převzít zodpovědnost za své online činy.

- **Jsme si rovni (minimizing authority)**

Narozdíl od reálného světa, v kyberprostoru není možné poznat sociální statut uživatele. Přes internet nikdo nevidí, zda je uživatel ředitelem korporace, či „normální“ člověk lenošící doma před počítačem. Při anonymní komunikaci v kyberprostoru zvyšují sociální statut komunikační schopnosti, vytrvalost, nápaditost a obeznamenost s know – how.

Lidé se zdráhají vyjádřit své opravdové myšlenky a pocity před autoritou,. Nicméně v online světě, který vytváří dojem, že všichni jsou přátelé a redukuje autority, jsou lidé ochotnější pomlouvat nebo se chovat špatně.³⁸

„Disinhibice je jedním z nejzjevnějších a nejspecifičtějších znaků elektronické komunikace jak u pubescentů a adolescentů, tak i u velkého množství dospělých. Je zjevné, že disinhibiční efekt je průvodním znakem celé řady jevů spadajících do oblasti rizikového chování na internetu, doprovází kyberšikanu, kyberstalking, sexting, kybergrooming, dětskou prostituci a další související fenomény.“³⁹

2.5. Média využívaná pro šíření kyberšikany

V závislosti na tom, které médium agresor použije pro kyberšikanu, se liší projevy této šikany. Nejvyužívanější média shrnuje Alena Černá takto:

Sociální sítě (social networking site – SNS)
Online interaktivní hry
Webové stránky
Instant messaging (IM) a zprávy (SMS a MMS)
Blogy
Elektronická pošta (e-mail)
Chatovací místnosti
Internetové ankety, dotazníky

Sociální sítě

„Sociální sítě jsou webové služby, které umožňují svým uživatelům vytvořit si vlastní profil (zpravidla veřejný, nebo poloveřejný), upravit jej podle své představy (do značné míry), přátelit se s jinými uživateli, vytvářet si seznamy přátel, nahrávat a sdílet fotky, videa a jiné materiály a další. Nejpodstatnějším atributem sociálních sítí je možnost kontaktu s ostatními uživateli a sledování toho, co druzí dělají (v podstatě v reálném čase). Nejznámějšími takovými

³⁸ Suler, 2004

³⁹ E-bezpečí 2015

službami jsou například Facebook, MySpace či Bebo.⁴⁰ Po provedení dotazníkového šetření, které popisují v jiné kapitole, musím konstatovat, že obliba konkrétních sociálních sítí se mění obrovskou rychlostí a je tedy možné, že některé z výše uvedených sociálních sítí již nefigurují na nejvyšších příčkách oblíbenosti. Nicméně je zřejmé, že téměř každý žák druhého stupně základní školy je připojen aspoň k jedné internetové sociální síti.

Online interaktivní hry

Velmi oblíbené jsou především hry, které hraje současně velké množství hráčů – tzv. MMOG (massively multiplayer online games) a MMORPG (massively multiplayer online role play games).⁴¹ Lákadlem, díky kterému MMORPG hry získávají stále nové hráče, je rovněž komunitní (týmový) způsob hraní – bez spolupráce s ostatními hráči určité herní úkoly nelze splnit (např. zabít silného virtuálního draka).⁴¹ Online internetové hry proto umožňují komunikaci mezi hráči prostřednictvím chatu či živého rozhovoru včetně videobrazu skrze webovou kameru.⁴² Herní online komunity jsou často propojeny s offline světem. Hráči se ve hře snaží budovat svou postavu a tím získávat prestiž v komunitě dané hry. Právě k tomuto sociálnímu statutu se často vztahují formy kybernetické agrese. Může se zde objevit krádež a zneužití herní postavy, virtuálních předmětů či virtuální měny. Dále se může jednat o exkluzi či ostrakizaci hráče z komunity či ze hry samé.⁴³ Termín „griever“ označuje online hráče, kteří záměrně útočí na ostatní spoluhráče a v rámci útoku používají nástroje virtuální agrese – urážejí, nadávají, zasílají ostatním výhrušné zprávy plné vulgarit, vydírají, vyhrožují. ⁴⁴Ve virtuální hře může docházet i k dalším typům ubližování jako je záměrné opakované ničení virtuální postavy jednoho hráče.

⁴⁰ Černá a kol., 2013, s. 28

⁴¹ Kopecký, 2017

⁴² Journal of Information Systems Applied Research, 2014

⁴³ Kopecký, 2017

⁴⁴ No bullying, 2015

3. Základní formy kyberšikany a příbuzné fenomény

3.1. Způsoby dělení kyberšikany

Nejprve se zaměříme na způsoby dělení a poté si představíme nejvýznamější formy kyberšikany.

3.1.1. Dělení kyberšikany do tří složek podle Kopeckého a Szotkowského:

- Použitá forma psychické šikany (např. dehonestování, pomlouvání, provokování, vyhrožování, zastrašování, vydírání...)
- Forma šikanujícího obsahu (např. text, audiozáznam, videozáznam, grafický záznam atd.)
- Nástroje šíření kyberšikany (sociální sítě, diskusní fóra, instant messengery, cloudová úložiště, LMS2, mobilní telefony atd.).⁴⁵

3.1.2. Dělení kyberšikany do dvou složek podle A. Černé

- První jsou jednotlivé projevy, tedy konkrétní způsoby, jakými k agresivnímu chování dochází (například krádež a zneužití hesla, flaming atd.)
- Druhou podoblastí jsou pak místa na internetu či v mobilním telefonu, kde ke kyberšikaně dochází, což souvisí s prostředky používanými k její realizaci.

3.2. Nejčastější projevy kyberšikany:

- **Impersonace, vydávání se za někoho jiného a krádež hesla**

V tomto případě se v online prostředí agresor vydává za oběť. Provádí to pomocí různých prostředků. Ať už se jedná o fotografie oběti, vytvoření falešného profilu na sociální síti či využitím podobné přezdívky či jména, jakou v kyberprostoru využívá oběť. Agresor vystupuje pod identitou oběti.⁴⁶ Agresor tak činí za účelem zničení, poškození reputace oběti, či se jí snaží dostat do problémů.⁴⁷

⁴⁵ Kopecký, Szotkowski, 201

⁴⁶ Kowalsky, Limber, Agatston, 2008.

⁴⁷ Willard, 2007

- **Vyloučení a ostrakizace**

Ostrakizace vyjadřuje stav, kdy je někdo záměrně vyloučen. V tomto případě se jedná o záměrné vyloučení oběti z nějaké internetové, facebookové, chatové či jiné skupiny fungující v kyberprostředí. Ostrakizace není přímo agresivní forma kyberšikany, ale znemožňuje naplnění potřeby někam patřit, být něčeho součástí.⁴⁸

- **Flaming**

Jedná se o plamennou (z angl. Flame, tedy oheň) výměnu názorů, která proběhne mezi dvěma a více uživateli nějakého virtuálního komunikačního prostředí. Při této hádce se objevují nadávky, útočná rétorika, urážky, či výhrůžky. Abychom takovou hádku mohli označit za kyberšikanu, tak musí být naplněny znaky kyberšikany, jako je záměr agresora ublížit, a vnímání situace obětí jako ubližující.⁴⁹ Tato definice od Aleny Černé se opět neshoduje s výše prezentovaným názorem Willarda a Dr. Jennifer Shapky, že agresor či agresori nemusí nutně zastávat záměr oběti ublížit.

- **Pomlouvání**

„Jedná se o sdělování nepravdivé informace o druhém, která má za cíl nějaký druh sociálního poškození/vyloučení. Je tedy cíleno zejména na přihlížející. Pomlouvám se těžko brání, v kyberprostoru se extrémně rychle šíří a nepravdivá informace si pak žije vlastním životem. A to často mnohem rychleji a intenzivněji, než by bylo možné v offline světě.“⁵⁰

- **Odhalení a podvádění**

Jedná se o zveřejnění osobních informací či fotografií oběti. Také sem zahrnujeme přeposílání důvěrných konverzací, odhalení homosexuální orientace oběti, videí atd.⁵¹

- **Happy slapping**

Happy slapping (v překladu něco jako „spokojené fackování“) je nový druh šikany, který zahrnuje fyzický útok. „Účelem happy slappingu je nečekaně fyzicky napadnout buď

⁴⁸ Černá a kol.2013 s. 25 - 26

⁴⁹ Černá a kol.2013 s. 25 - 26

⁵⁰ Černá a kol.2013 s. 27

⁵¹ Černá a kol.2013 s. 27

mladistvého, nebo dospělého člověka, přičemž komplic agresora celý čin nahrává na mobilní telefon nebo kameru. Získané video poté umístí na internet (např. YouTube). Video je určeno k tomu, aby pobavilo. Obětí se může stát prakticky kdokoliv – někdo, kdo se jen tak projíždí v parku na kolečkových bruslích nebo běhá, někdo kdo pospíchá na autobus, atd.“ Účel happy slappingu nespočívá v tom, někomu fyzicky ublížit, ale pouze někoho ponížit, nebo se tím pobavit.

"Francouzský ministr vnitra Nicolas Sarkozy podal v roce 2007 návrh, aby se na happy slapping pohlíželo jako na trestný čin, jako je např. znásilnění. Jeho návrh byl přijat a odstavec o happy slappingu se objevil v článku 44, který se zabývá také zákonem o přepadení. Shrnutí tohoto odstavce je takové, že happy slapping je kriminální zločin, za který hrozí až 5 let odnětí svobody.

Ve Velké Británii byl takový zločin poprvé potrestán až v roce 2008, kdy byla do vězení na dva roky poslána dívka, která na svůj mobilní telefon natočila muže, jenž byl jejími komplici ubit k smrti. Tento muž zemřel v nemocnici na následky natržené sleziny. Komplicové ve věku 19ti a 17ti let byli odsouzeni k 7 a 6 letům odnětí svobody. Státní návladní, který měl tento případ na starosti, prohlásil: „To je poprvé, co byl nějaký takový čin odsouzen k trestu odnětí svobody.“⁵²

„Být napaden bez příčiny, ať už fyzicky či psychicky, je velice matoucí. Lidé, kteří jsou takto napadeni, se zotavují pomaleji než ti, kteří byli napadeni z příčin, které znali.“ řekl Paul Fawcett, mluvčí internetové stránky „Victim support“.⁵³

- **Vydírání**

„Vydírání zpravidla postupuje podle předvídatelných schémat – vyhlédnutá oběť je zkontaktována neznámým uživatelem či uživatelkou internetu, jsou jí nabídnuty intimní materiály, oběť poté sama své vlastní intimní materiály nasdílí a po čase začne být právě s jejich pomocí vydírána.“⁵⁴

⁵² E-bezpečí, 2008

⁵³ BBC news, 2005

⁵⁴ Kopecký, 2014. s. 352–354

- **Kyberharašení a kyberstalking**

Pokud agresor opakovaně zasílá oběti zprávy, které oběť vnímá jako nepříjemné, pak toto chování můžeme označit za kyberharašení. Typicky se jedná o zahlcování oběti na internetovém chatu, zasíláním SMS a MMS. V tomto případě se jedná pouze o jednosměrnou komunikaci. Kyberharašení může vzejít z původně oboustranné komunikace, kde se účastníci mohou, ale nemusí znát.⁵⁵

O kyberstalkingu mluvíme tehdy, když jsou obsahem zpráv výhrůžky, útočná a zstrašující sdělení či vydírání a vzbuzuje v oběti strach.⁵⁶

Kyberstalking (lov, pronásledování) je termín, který označuje “opakované a stupňované obtěžování, které může mít řadu různých forem a různou intenzitu. Příklady formy kyberstalkingu jsou:

- Dlouhodobě opakované pokusy kontaktovat oběť pomocí e-mailů, SMS zpráv, telefonátů, skrze vzkazy přes komunikační místnosti a sociální sítě. Obsah těchto zpráv může být příjemný, ale též urážlivý a výhrůžný.
- Demonstrování síly a moci stalkera, které je projevováno skrze důraz na výhrůžky, přímé i nepřímé, které opírá o znalost oběti (vím kde bydlíš, co děláš...)
- Destrukce věcí oběti se většinou projevuje ve fyzickém offline stalkingu, ale můžeme sem zařadit také zasílání virů e-mailem a jiné invazivní techniky spojení se snahou získání osobních údajů oběti prostřednictvím kybertechnologií.
- Snaha poškodit reputaci oběti například šířením nepravdivých informací o oběti.⁵⁷

- **Kybergrooming**

Tímto označujeme nebezpečnou manipulaci dítěte dospělým uživatelem internetu, jejímž cílem je přimět dítě k osobní schůzce. V roce 2009 odsoudil městský soud v Praze 35letého Pavla Hovorku k osmi letům vězení za zneužití více než deseti chlapců. Chlapce

⁵⁵ Černá a kol., 2016, s. 26

⁵⁶ Willard, 2007

⁵⁷ E-Bezpečí, 2008, Co je to stalking a cyberstalking

vyhledával na internetu, nejprve jim psal, poté i telefonoval a nakonec je pozval k sobě do práce.⁵⁸

4. Rizikové a protektivní faktory

Znalost protektivních a rizikových faktorů je zásadní pro tvorbu prevence kyberšikany, ale i jiných potenciálně patologických jevů. Rizikové faktory jsou ty výzkumem ověřené faktory, které zvyšují pravděpodobnost rizikového chování u jedince. Neznamena to však, že se rizikové chování musí projevit vždy.

Faktory protektivní jsou naproti tomu faktory, které chrání jedince před rizikovým chováním, zmírňují účinky a působí proti rizikovým faktorům.⁵⁹

4.1. Rizikové faktory podle Offorda a Bennetta

Pro účely této práce využiji verzi, kterou pro metodické doporučení ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, upravil vedoucí Centra prevence rizikové virtuální komunikace Mgr. Kamil Kopecký, Ph.D. takto:

4.1.1. Individuální faktory

Mezi individuální faktory řadíme “pohlaví, temperament, vyhledávání vzrušení, poruchy emocionality, impulsivita (překotné zveřejňování elektronického obsahu bez domýšlení důsledků), úzkostnost, deprese (kombinace kyberšikany a deprese může vést k sebepoškozování či suicidnímu chování), deficity v sociálních dovednostech, hostilita a agrese, násilí, nízké sebevědomí a sebehodnocení (osoby s nízkým sebevědomím mohou více využívat on-line prostředí). Dále negativní životní události a traumatické zážitky, selhání ve škole (může souviset s kyberšikanou učitele jako motiv pomsty), problémy se zákonem.”

Mudr. Lukáš Látal doplňuje další atributy psychického rozpoložení dítěte, kterými může být přílišná agrese, přecitlivělost, přeceňování hodnocení ostatními a důraz na virtuální obraz.⁶⁰

⁵⁸ Novinky.cz, 2009

⁵⁹ Jessor, Van Den Bos, a kol., 1995, s. 923–924.

⁶⁰ Látal, 2014

4.1.2. Rodinné faktory

Rizikovým faktorem se může stát disfunkčnost rodiny, či nedostatek dohledu a zájmu rodičů o své dítě. Vliv má bezesporu také pevnost vazby mezi dospívajícím a rodičem a podpora rodiče dítěte. Nedostatečný zájem o to, co dítě na internetu dělá a jak zachází s kyberprostorem může mít zásadní dopady na to, zda se dítě ocitne v ohrožení kyberšikanou či nikoli. Do této kategorie musíme zařadit též podporu rodičů v patologických vzorcích chování, které mohou vést k tomu, že se dítě stane agresorem. Také ekonomický statut rodiny má zásadní vliv na sociální vývoj dítěte a to i v rámci kyberprostoru. A v neposlední řadě předávání nevhodných vzorců chování v rámci komunikace s okolím.

Mudr. Látal k doplňuje další rizikové faktory spojené s rodinou. Mluví o nezájmu rodičů o výchovu a virtuální život potomka, využívání počítače jako chůvy a vytváření zábavy pro dítě bez zavedení pravidel a kontroly a vlastní nevhodné využívání moderních technologií, kdy rodič před dítětem komunikuje s ostatními uživateli vulgárně, zveřejňuje nepatřičné příspěvky, osobní údaje atd.⁶¹

4.1.3. Vrstevnické vztahy

„Na internetu se můžeme do jisté míry prezentovat tak, jak chceme, aby nás viděli druzí (ať už jako někdo, kým bychom chtěli být, nebo někdo, kým se domníváme, že skutečně jsme). Internet také pomáhá navazovat a udržovat sociální kontakty. Díky tomu poskytuje online svět možnost dosáhnout lepší sociální pozice a pocitu vlastní hodnoty - atributy tolik potřebné právě v tomto vývojovém období.“⁶²

Rizikovým faktorem je členství v sociální skupině, která využívá či je pozitivně nakloněna rizikovému chování, případná účast na šikaně, ostrakizaci jiné osoby či vyvíjení sociálního tlaku na druhé. To vše může být rizikovým faktorem, ať už se jedná o online či off-line sociální skupinu.

⁶¹ Látal, 2014

⁶² Macek, 2003

4.1.4. Školní faktory

I vzhledem k novosti fenoménu kyberšikany nemusí být školní preventivní programy efektivní. Dalšími negativními vlivy může být nezdravé klima školy, nízké očekávání pedagogů, nebo naopak přílišné zaměření na výkon.

4.1.5. Komunita, společenství, sousedské vztahy

Například nedostatečné zabezpečení volnočasových aktivit pro mládež může vest k tomu, že žáci tráví neúměrné množství času právě v kyberprostoru⁶³.

4.2. Protektivní faktory podle Ferguse a Zimmermana

Protektivní faktory je možno rozdělit na aktiva a zdroje. Aktivem se myslí ty protektivní faktory, které si jedinec nese v sobě, jako jsou kompetence, copingové strategie (strategie zvládání stresu) či vlastní schopnosti.

Zdroje naproti tomu jsou pozitivní faktory, které pomáhají mladým vyhnout se risku, ale nevycházejí z jedince samotného. Mezi takové zdroje řadíme podporu rodičů, vedení dospělých, nebo komunitní organizace, které pomáhají a podporují pozitivní vývoj mladých lidí.⁶⁴

4.2.1. Individuální faktory

Mezi individuální faktory řadíme dobré copingové strategie, dobrý vztah ke své osobě i k druhým a dobré sociální dovednosti. Dále emocionální stabilitu, odolnost vůči stresu a flexibilitu, zároveň dobré školní výsledky, svědomitost, přívětivost a odolnost vůči skupinovému tlaku.

4.2.2. Rodinné faktory

Rodinné protektivní faktory v podstatě odrážejí opak rodinných rizikových faktorů. Patří sem například podpora a dohled rodičů včetně zavedení jasných pravidel a sankcí za jejich přestoupení. Intolerance rodičů vůči rizikovému chování dítěte i okolí. Zdravý životní styl a zdravé vzorce chování rodičů.

⁶³ MSMT- 32550/2017-1, 2017, s. 4 - 5

⁶⁴ Fergus, Zimmerman, 2005, s. 399–4.

4.2.3. Vrstevnické vztahy

Děti se během dospívání snaží nalézt své místo v sociální skupině. Kvalita vztahu s vrstevníky, pozice a role, kterou dítě zastává, je zásadní pro jejich další vývoj.⁶⁵ Většina dětí a dospívajících se při začleňování do skupiny snaží získat co nejlepší pozici mezi vrstevníky. Tato pozice odráží schopnost dítěte naklonit si druhé, stát se oblíbenými a prosadit si svůj názor. Ve skupině zpravidla bývají děti populární a velká část dětí se pohybuje uprostřed skupinového společenského žebříčku. Nicméně obvykle ve skupině bývá jeden či několik jedinců stojících nejnižší.⁶⁶ Šikana i kyberšikana je příznačná mocenskou nerovnováhou, v níž agresor získává nadřazenou pozici přinejmenším nad konkrétní obětí. Proto se pro některé jedince bohužel může agrese a šikana stát jednou z cest, jak získat moc a dosáhnout dobrého postavení.⁶⁷

Jako protektivní faktory vrstevnických vztahů uvádí Mgr. Kopecký dobrou vrstevnickou skupinu s přiměřenými zájmy a aktivitami, dobrou interpersonální komunikaci, dostatek přátel a vzájemnou podporu.⁶⁸

Právě v utváření silného sociálního zázemí bych viděla veliký potenciál církevního společenství a církevních mládežnických a dorostových skupin.

5. Dotazníkové šetření

Dotazník jsem nepostavila na žádné definici kyberšikany z důvodů objasněných v kapitole definice kyberšikany, ze které vyplývá, že zatím neexistuje obecně uznaná definice kyberšikany a v závislosti na její obměně se ukazují rozdílné výsledky šetření. Z tohoto důvodu jsem si za cíl tohoto dotazníkového šetření zvolila zmapovat, jakým způsobem se žáci druhého stupně chovají v kyberprostoru. Dotazník se také okrajově dotkne obeznámenosti dětí s nebezpečím kyberšikany.

Respondenti byli žáci druhého stupně základní školy v Karlovarském kraji. Dotazník vyplnilo 84 dětí ve věku 11 až 15 let. Mezi respondenty bylo 62% chlapců a 31% dívek. Jednalo

⁶⁵ Macek, 2003

⁶⁶ Gest, Graham-Bermann, Willard, 2002, s. 23 – 40

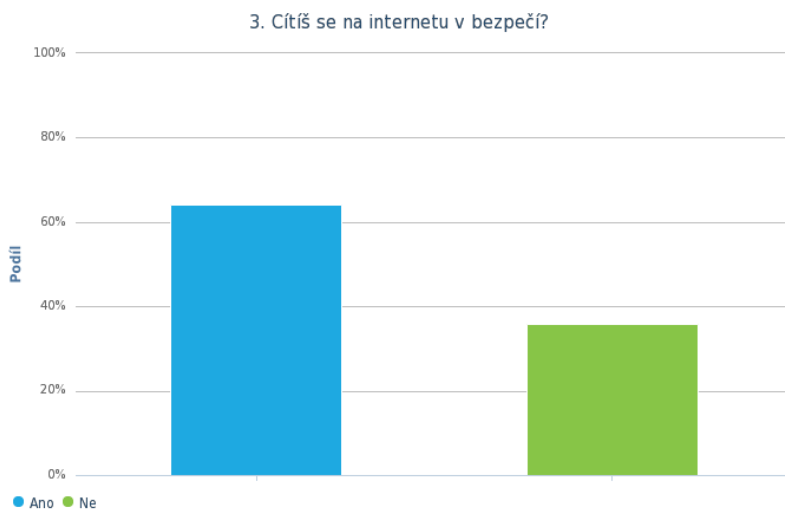
⁶⁷ Salmivalli, 2015, s. 112–120

⁶⁸ MSMT- 32550/2017-1, 2017. s. 5

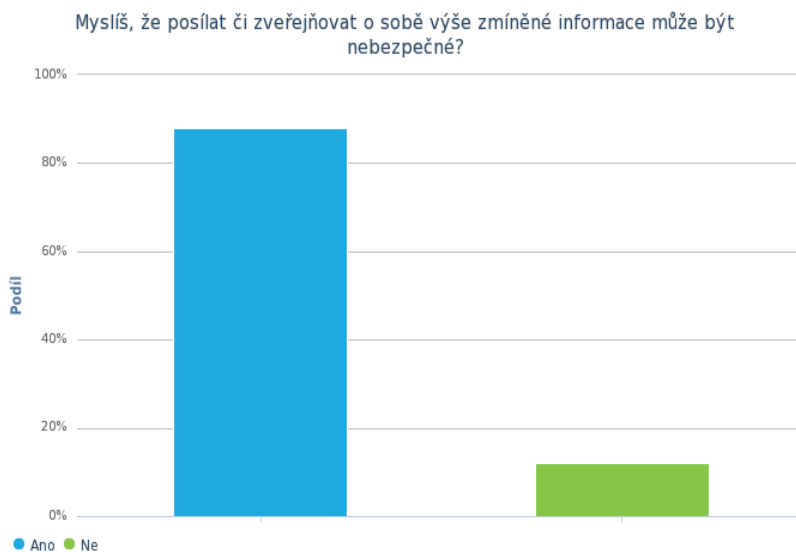
se o kvantitativní dotazník, který jsem zadávala osobně během vyučování. Vzhledem k povaze otázek jsem předem nevysvětlovala, co kyberšikana je.

5.1. Obecné otázky:

98,8% dotázaných uvedlo, že ví co to je kyberšikana. Tento dotaz jsem blíže nespecifikovala a nevím tedy, zda by tito respondenti byli schopni správně kyberšikana popsat. Z této odpovědi nicméně vyplývá, že „kyberšikana“ pro téměř 99% žáků této školy nebyl nový pojem a jsou přesvědčeni, že vědí, o jaký fenomén se jedná.

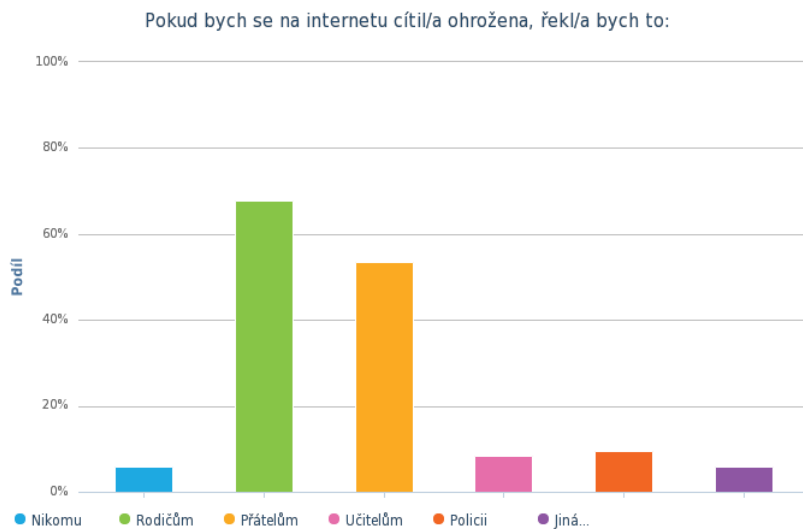
Graf 1

Graf 2

“Výše zmíněné informace“ byly ve smyslu dotazníku tyto informace: telefonní číslo, adresa a název školy, heslo k internetovému účtu, rodné číslo či e-mailovou adresu. Dále foto obličeje, foto kamaráda/ky, foto, kde je respondent téměř či úplně nahý. Viz příložený dotazník.

Z dotazníku vyplývá, že i přesto, že se téměř 36% respondentů necítí na internetu v bezpečí, pouze necelých 12% uvedlo, že si myslí, že není bezpečné zveřejňovat a posílat přes internet své osobní informace.

Graf 3

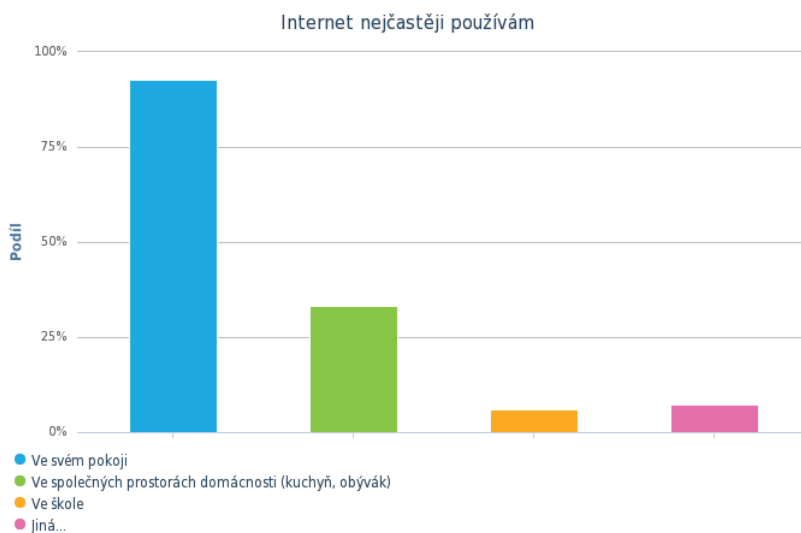
Pozitivní výsledek této otázky, je v tom, že žáci by o svém pocitu ohrožení na internetu někomu řekli. Rodiče byli nejčastěji ti, komu by se s daným problémem svěřili, což je i vzhledem k prevenci velice pozitivní. Je zajímavé, že učitelům by se svěřilo pouze 8. 3% zatímco na policii by se obrátilo 9% žáků.

Graf 4

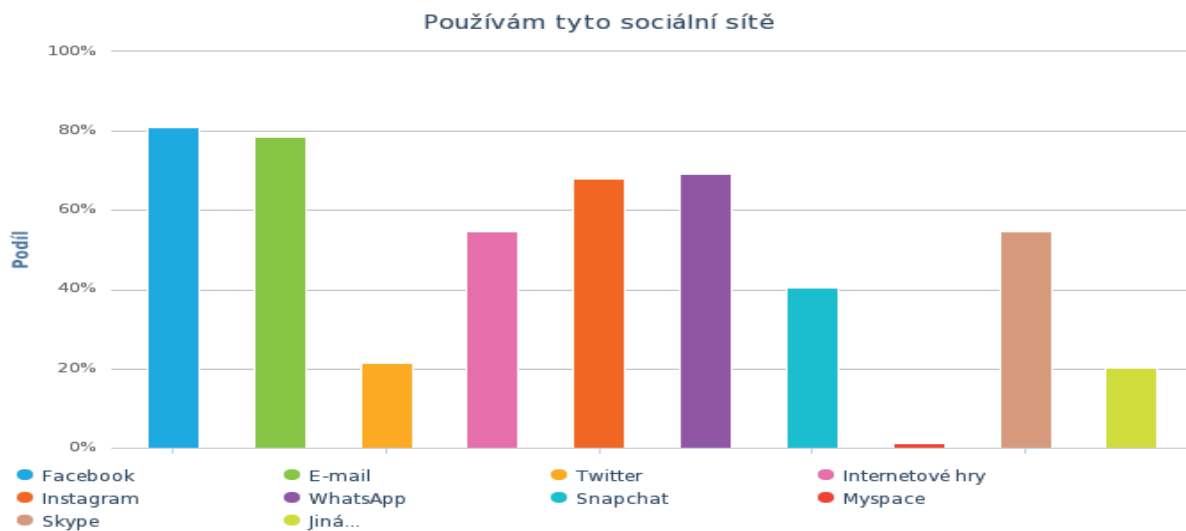
Je zřejmé, že nebezpečí toho, že se dítě stane obětí kyberšikany, se zvyšuje spolu se zvyšujícím se počtem hodin strávených na internetu. Skutečnost, že více než 20% respondentů tráví na internetu více než 5 hodin, je podle mne alarmující.

Další skutečností zvyšující nebezpečí kyberšikany je prostor, kde dítě internet využívá. Místo, kde dítě sedí, když si s někým píše, je první, co útočnicka zajímá. Pro agresora je důležité ujistit se, že nikdo nevidí dítěti přes rameno, co na počítači dělá, s kým si píše nebo na co se kouká. Další otázka proto směřovala právě na tuto problematiku.

Graf 5

92.9% respondentů uvedlo, že nejčastěji internet používají ve svém pokoji. Pouze ve 33% (respondenti měli možnost mnohonásobné odpovědi) byli uživatelé zvyklí využívat internet ve společných prostorách domácnosti, kde jsou snadněji pod dohledem rodičů.

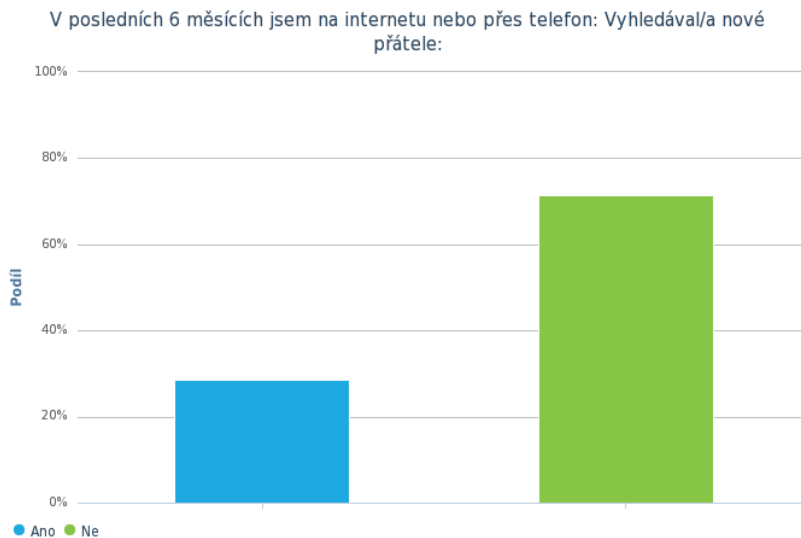

Graf 6

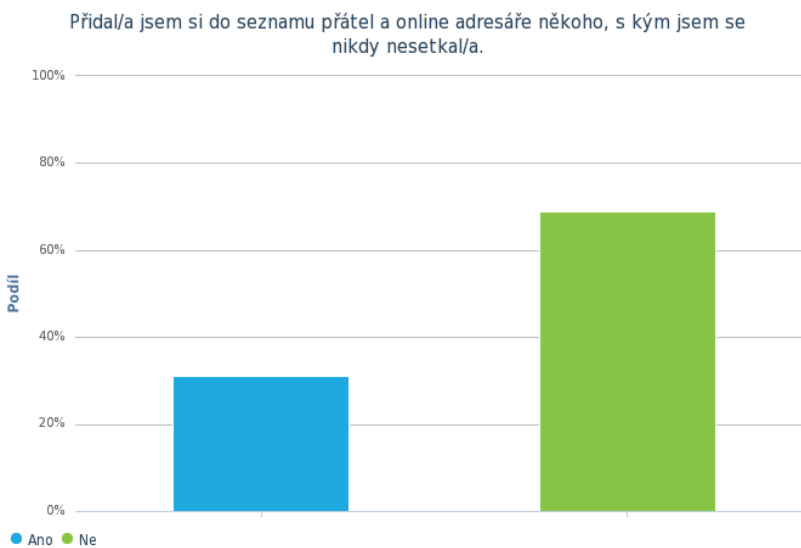
Není překvapivé, že nejčastěji využívanou sociální sítí je Facebook, E-mail, WhatsApp a Twitter. Jako jiné respondenti uváděli nejčastěji: musically.ly, které slouží především pro sdílení videí a hudby, Discord, což je sociální síť sloužící pro vzájemnou komunikaci hráčů internetových her a teamspeak, který slouží pro hlasovou komunikaci, taktéž využívanou nejčastěji při hraní online her.

5.2. Potencionálně rizikové chování na internetu

Otázky byly pokládány tak, aby výsledky odráželi realitu posledních 6 měsíců, tedy mezi říjnem 2017 a dubnem 2018.

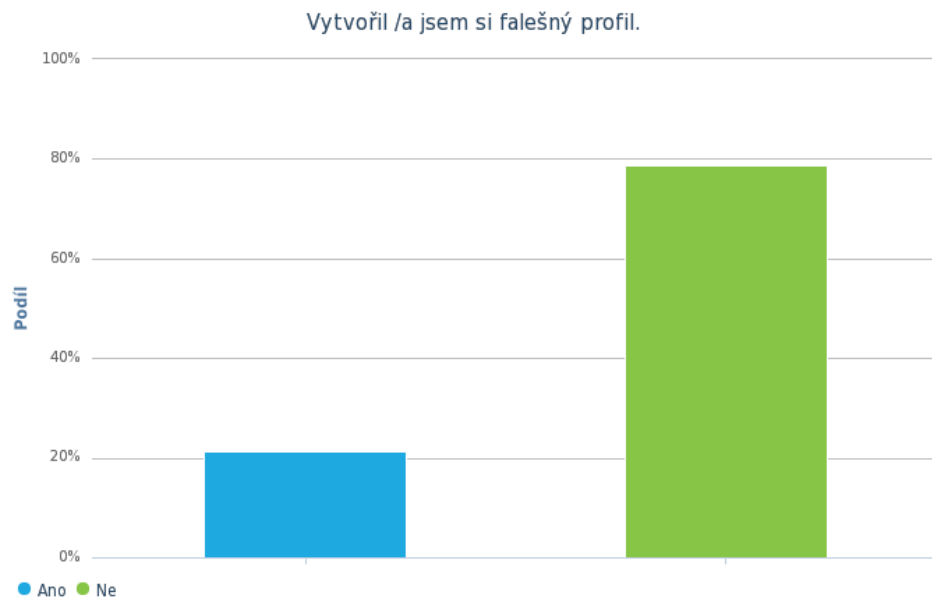

Graf 7

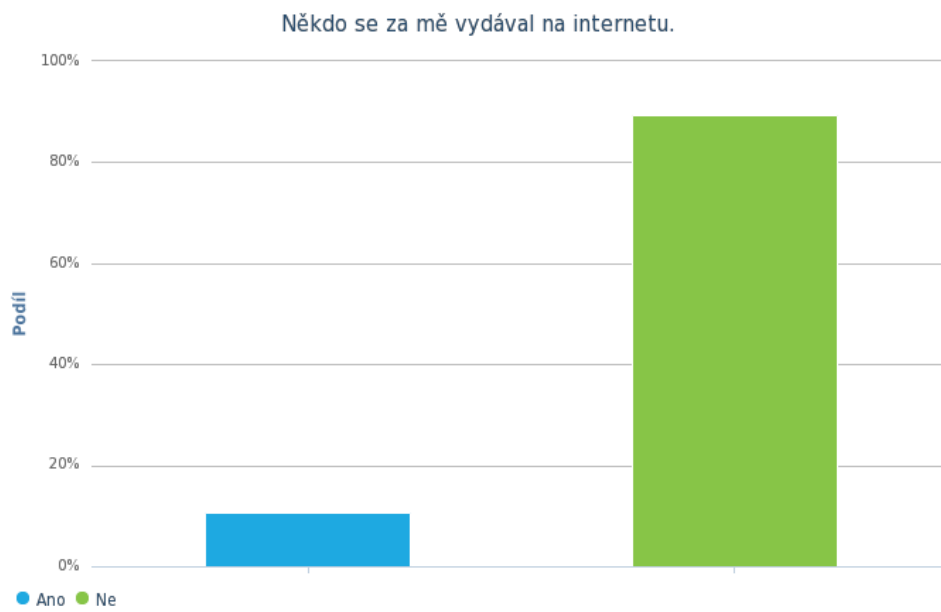

Graf 8

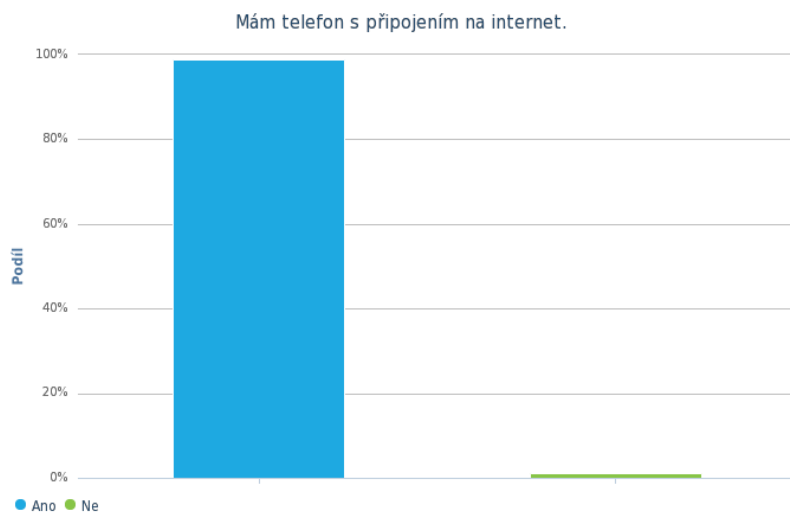
Minimálně 20% respondentů uvádí, že přijímají žádosti cizích lidí o přidání si jich do online adresáře aniž by sami cizí lidi vyhledávali.

Graf 9

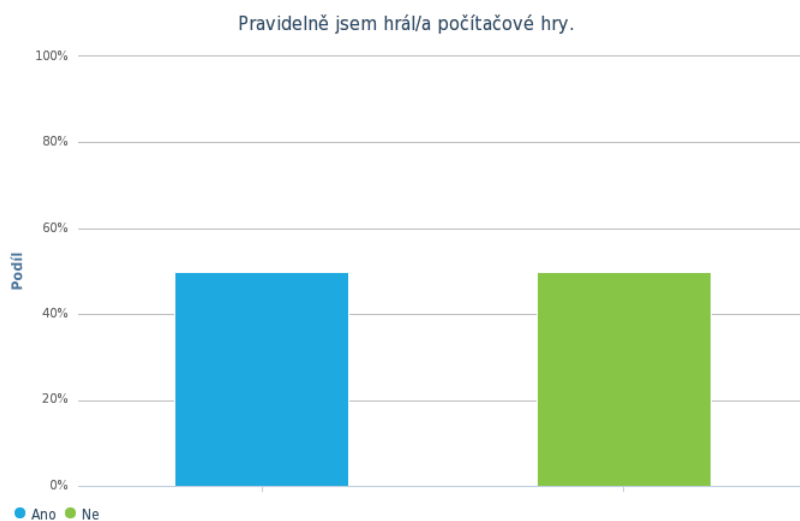

Graf 10

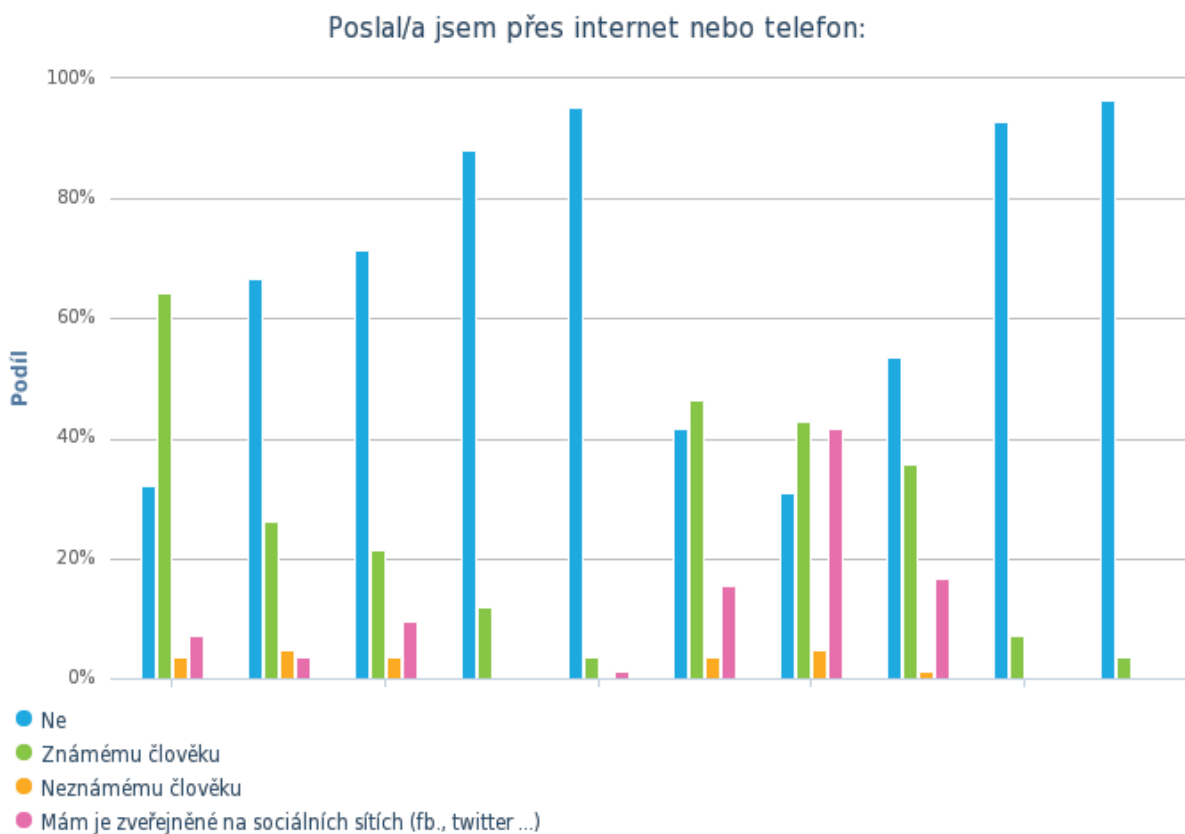
Graf 11

Pouze 1 ze všech přítomných žáků druhého stupně základní školy napsal, že nemá telefon s připojením k internetu. Právě neustálé připojení k internetu je jedním z charakteristik kyberšikany, která zvyšuje její dopad na oběť a dosažitelnost pro agresora.

Graf 12

Následující graf ukazuje, jaké informace o sobě žáci zveřejňují a kde. Nejčastěji posílají své telefonní číslo známému člověku a zveřejňují svou fotografii na sociálních sítích. Nicméně několik respondentů uvedlo i to, že zasílali své fotografie, kde byli téměř či úplně nazí, či heslo ke svému internetovému účtu.

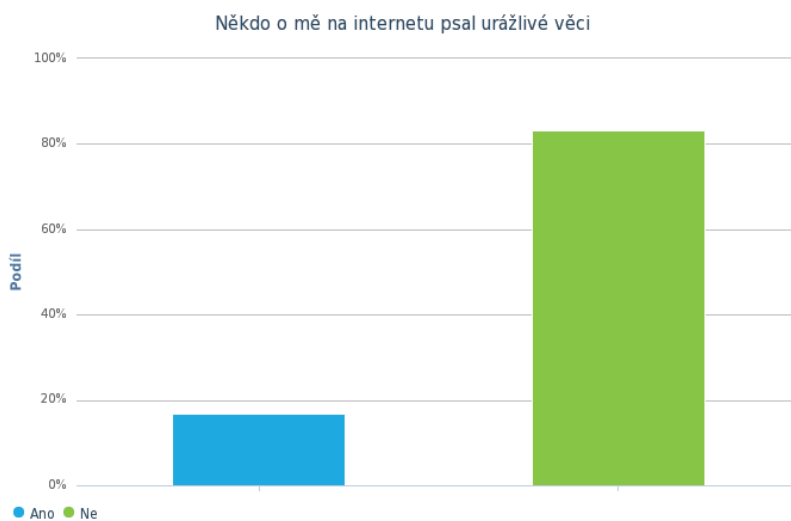

Graf 13

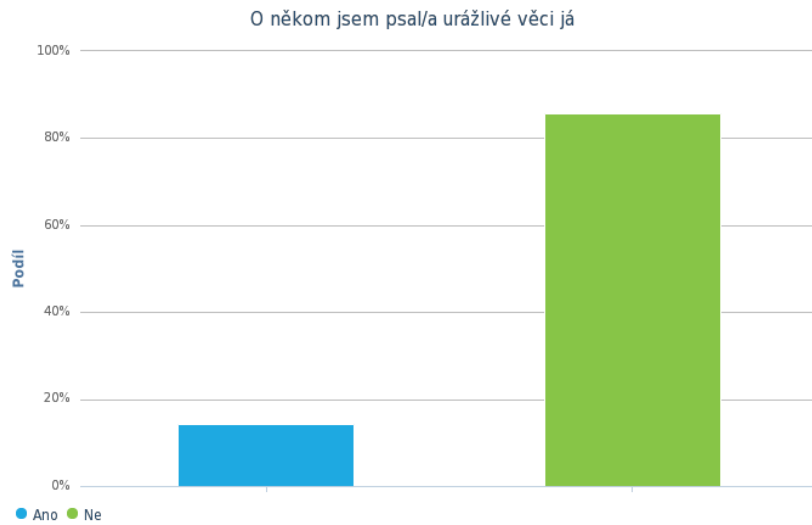
	Ne	Známému člověku	Neznámému člověku	Mám je zveřejněné na sociálních sítích (fb., twitter ...)
Své telefonní číslo	27	54	3	6
Svou adresu	56	22	4	3
Název své školy	60	18	3	8
Heslo k internetovému účtu	74	10	0	0
Své rodné číslo	80	3	0	1

Svou e-mailovou adresu	35	39	3	13
Fotku svého obličeje	26	36	4	35
Fotku kamaráda / ky	45	30	1	14
Fotku či video kde jsem téměř nahý / á	78	6	0	0
Fotku či video, kde jsem úplně nahý / á	81	3	0	0

5.3. Rizikové a agresivní chování na internetu.

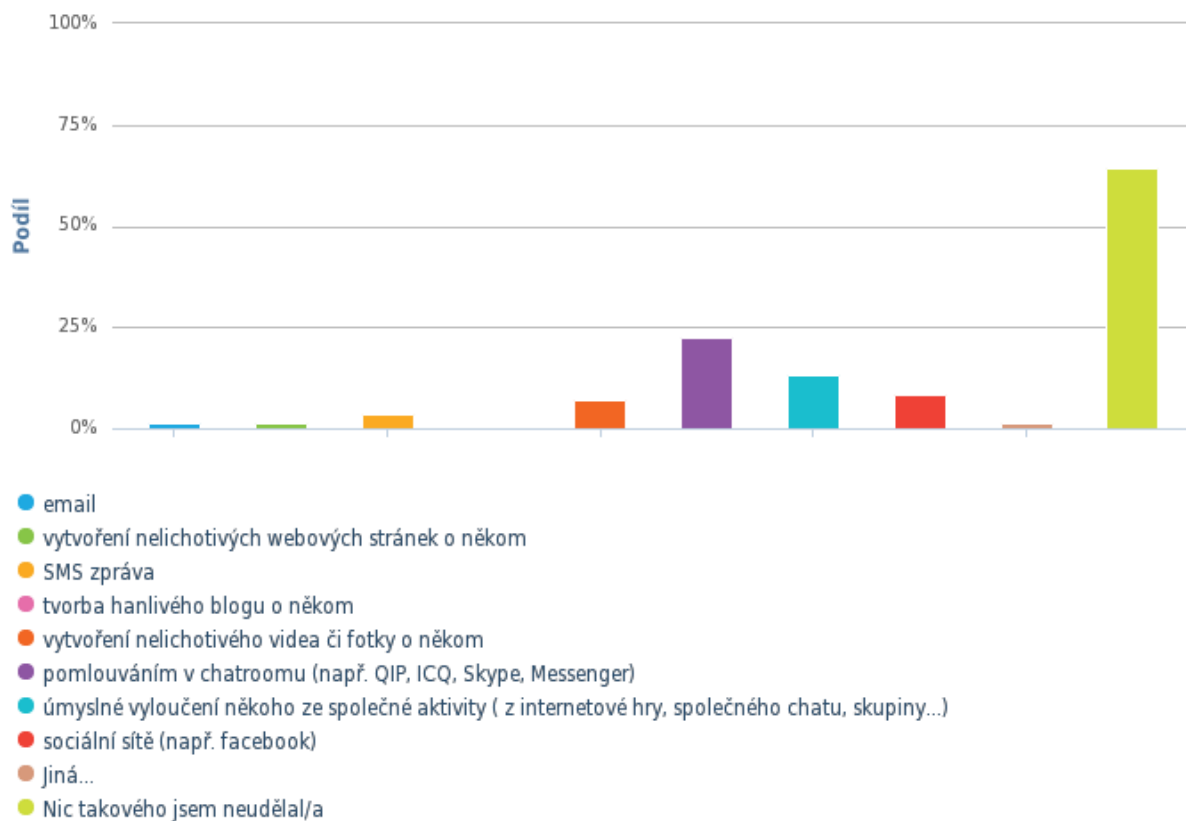
Graf 14

Graf 15

Téměř stejný počet respondentů uvedlo, že bylo na internetu uráženo (16,7 %) a že někoho na internetu sami uráželi (14, 3%). Nicméně pouze 9,5% respondentů přiznalo, že urážlivé informace o někom jiném sdíleli.

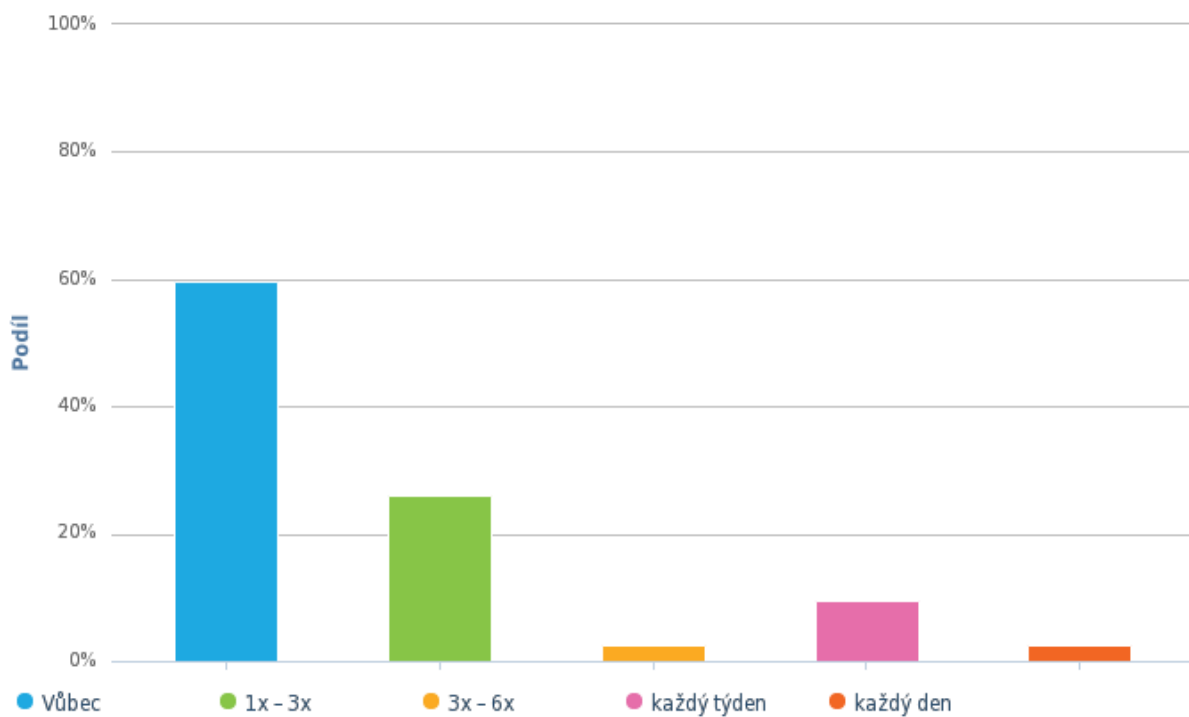
V posledních 6 měsících jsem použil/a některý z následujících prostředků k ublížení nebo zesměšnění někoho jiného:

Graf 16

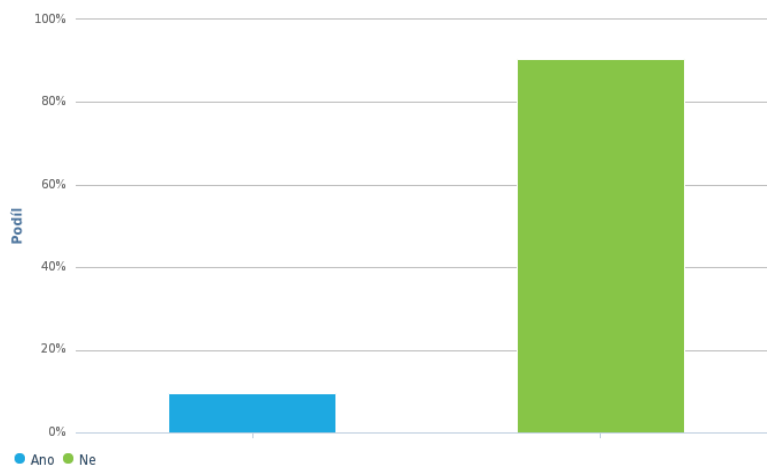
22.6% procent dětí uvedlo, že pomlouvalo jiné během chatování, nicméně bych tento výsledek nepovažovala za úplně alarmující, protože ze zkušenosti vím, že pomlouvání je nejen mezi mladými lidmi běžné a nemusí se nutně jednat o zlé či záměrně agresivní jednání. Zajímavá je ale skutečnost, že celých 13% dětí použilo internet k záměrnému vyloučení jiného člověka ze sociální skupiny. A dle následujícího grafu bylo 40.5% svědkem podobného chování v kyberprostoru.

Byl/a jsi v posledních 6 měsících svědkem něčeho takového?

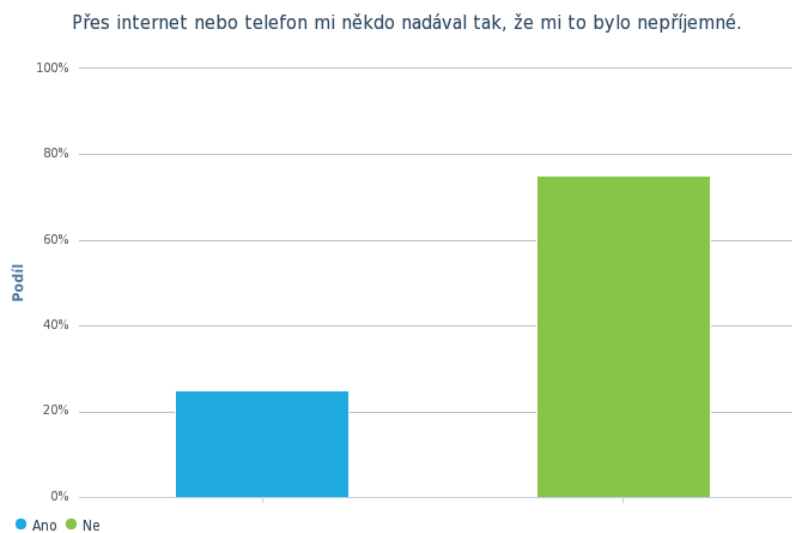
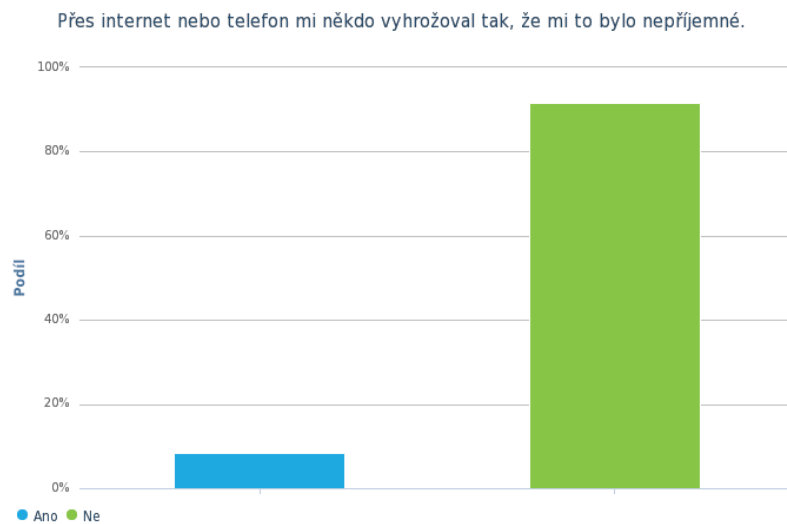

Graf 17

Sdílel/a jsem o někom urážlivé informace, které vytvořil někdo jiný.

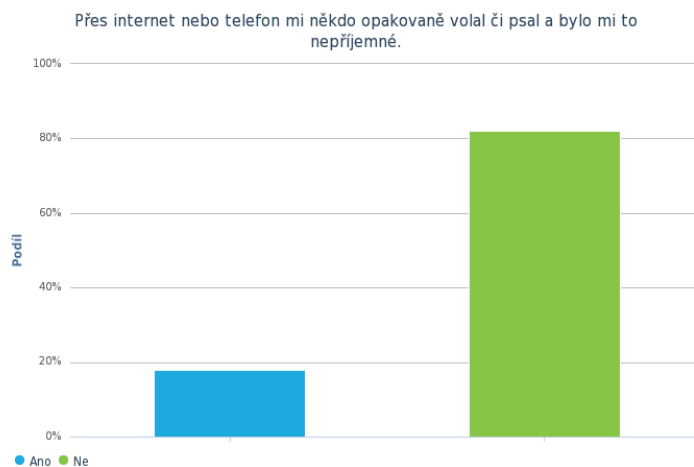

Graf 18

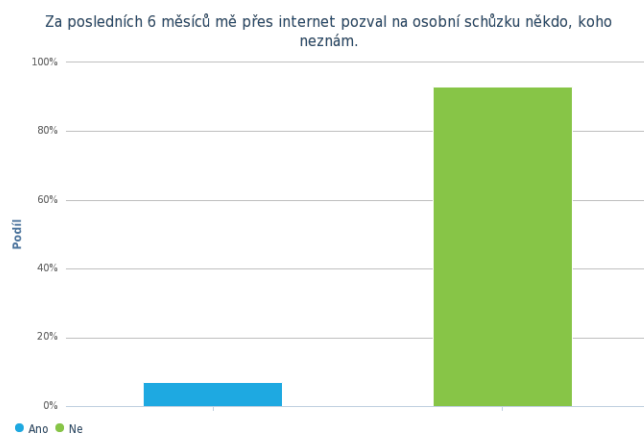

Graf 19

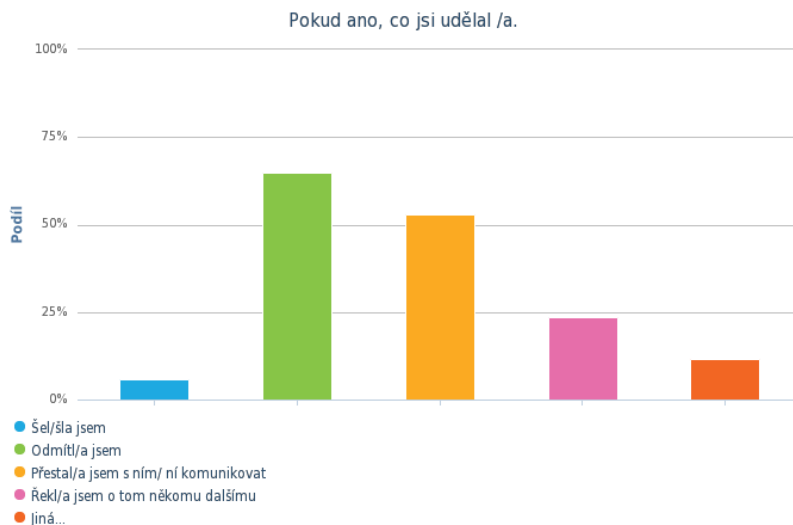
Nejčastějším projevem agrese, který respondenti zažili, byli nepříjemné nadávky.

Graf 20

Graf 21

Graf 22

Graf 22 ukazuje kolik žáků dostalo pozvání na anonymní schůzku přes internet a následující graf říká, jak se s touto situací vypořádali. Pouze jeden žák přiznal, že na schůzku opravdu šel. Na jednom ze zápisových archů bylo rukou dopsáno vysvětlení v takovémto smyslu: „ Na schůzku jsem jít chtěl/a, ale poté mi dotyčná osoba zaslala fotografii svých genitálií a po té jsem s ní přestal/a komunikovat.“ Myslím, že tento případ jasně vypovídá o tom, s čím se děti na druhém stupni opravdu mohou setkat.

Shrnutí:

Výsledek mého dotazníku hodnotím veskrze pozitivně. Jen minimum dětí například odpovědělo, že by na internetu byli jejich nahé fotografie nebo že by se opravdu vydali na schůzku sjednanou s cizí osobou právě přes internet. Nicméně mám podezření, že některé odpovědi nebyly zcela upřímné. Mé podezření vychází z poznámky jedné studentky, kterou napsala na okraj dotazníku a píše zde “ myslíte, že Vám to někdo řekne?” Rozumím tomu, že v prostředí třídních lavic nebylo možné pro všechny děti odpovídat upřímně a ani neměli důvod se svěřovat cizímu člověku.

Nicméně z informací, které jsem získala vyplývá, že na druhém stupni této školy pouze jeden žák nemá mobilní telefon s připojením k internetu, téměř polovina respondentů tráví na internetu čtyři a více hodin denně a 93% respondentů používá internet především u sebe v pokoji, tedy bez dohledu a vědomí rodičů. Všechna tato fakta zvyšují nebezpečí výskytu kyberšikany, ale není téměř možné je eliminovat, protože by hrozilo vyloučení ze sociální skupiny.

Z dotazníku vyplývá, že minimálně čtvrtina těchto žáků zažila nějakou formu agrese spojenou s internetem a 7% procent bylo přes internet zváno na osobní schůzku s cizí osobou. Vezmeme-li v potaz, že se jedná o žáky ve věku 11 – 15 let, pak jsou tyto výsledky alarmující.

6. Řešení kyberšikany

Kyberšikana je fenomén nové doby, výzkum projevů kyberšikany je vždy opožděný oproti realitě samotné a není téměř možné předpovědět, jakým směrem se agresivní chování v kyberprostoru bude vyvíjet, neboť samotný kyberprostor se rozvíjí bleskovou rychlostí. Řešení kyberšikany je právě kvůli technologiím extrémně náročné a já se domnívám, že nakonec bude nutné stavět na rozvoji copingových strategiích oběti, která se v mnoha případech musí naučit žít s vědomím, že informace, hanlivé fotografie či popisky na internetu jsou a zůstanou po mnoho let, nejspíše po celou dobu jejich života a tudíž se mohou kdykoli vrátit i bez původního agresora. Právě pro drtivost těchto důsledků vidím největší sílu okolí v prevenci kyberšikany jako takové, až druhotně v řešení konkrétního případu.

Z výše zmíněných výzkumů vyplývá, že nejčastěji se kyberšikana odehrává v rámci třídy nebo školy. Chci se proto zaměřit na úlohu školských zařízení při řešení tohoto fenoménu.

Školský zákon číslo 561/2004 Sb., 2012, konkrétně § 29, stanovuje, že: „Školy a školská zařízení zajišťují bezpečnost a ochranu zdraví dětí, žáků a studentů při vzdělávání a s ním přímo souvisejících činnostech a při poskytování školských služeb a poskytují žákům a studentům nezbytné informace k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví.“⁶⁹

⁶⁹ Zákon č. 561/2004 Sb.

6.1. Prevence kyberšikany

U kyberšikany je nejúčinnější prevence primární. Tu rozděluje Mgr. Kopecký podle zaměření na tři formy:

- **Prevence všeobecná**

Do této prevence řadíme dlouhodobé i krátkodobé preventivní programy zasahující celou třídu bez rozdílu. Patří sem také zařazení témat primární prevence do výuky.

- **Prevence selektivní**

Tato prevence je zaměřená na děti u kterých se ve zvýšené míře objevují rizikové faktory. Může se jednat například o děti z vyloučených lokalit nebo děti s poruchami chování.

- **Prevence indikovaná**

Prevence indikovaná se využívá tam, kde se kyberšikana již dříve vyskytla.

Dále Kopecký uvádí nspecifickou prevenci, která zahrnuje vytváření zdravého klimatu ve škole a třídě a posilování dobrých vztahů mezi dětmi.⁷⁰

6.2. Co může škola udělat pro snížení rizika kyberšikany?

Metodická příručka MŠMT pro pedagogické pracovníky doporučuje, aby škola zavedla do školního řádu pravidla používání ICT, internetu a telefonů. Informovat žáky i rodiče o jejich právech na internetu a o tom, jak bezpečně používat internet.

“Instalovat a využívat software, který v učebnách vyučujícímu umožňuje informovat se přes svůj počítač, co právě žák na své ploše dělá. (Informovat o tomto opatření žáky a systém nezneužívat!)”

Je důležité pedagogické pracovníky vzdělávat, podporovat je v tom, aby byli žákům dobrým vzorem i v práci s ITC a podporovat žáky v bezpečné a smysluplné práci s internetem a technologiemi.⁷¹

⁷⁰ MSMT- 32550/2017-1, 2017, s. 5

⁷¹ MSMT- 32550/2017-1, 2017, s. 8

6.3. U kyberšikany je obtížné:

- **„zajistit rychlou ochranu oběti** (např. odstranit diskusní skupinu či profil, ve kterém ke kyberšikaně dochází, zajistit odstranění dehonestujících materiálů z internetu a zastavit tak další šíření kyberšikany atd.),
- **zajistit dostatečný počet svědků** (u kyberšikany často chybí svědci, publikum je značně anonymní a nelze identifikovat, kdo má o kyberšikaně informace),
- **vystopovat útočníka** (u tradiční šikany útočníka známe, u kyberšikany však útočník často vystupuje pouze pod přezdívkou, využívá falešné profily atd.),
- **rozpoznat, kdy jde o kyberšikanu a kdy ne** (žáci často nerozpoznají hranice kyberšikany a neví, jak se s ní vypořádat, neví, koho kontaktovat, jak postupovat, jaké kroky podniknout”⁷²

6.4. Doporučení pro děti, rodiče a školy

L. Dědková a D. Šmahel upozorňují na několik věcí, kterých je třeba si všimnout v případě ohrožení či podezření na kyberšikanu.

- „Změní se práce dítěte s počítačem a mobilním telefonem. Dítě se může začít novým technologiím vyhýbat a odmítat je používat, ačkoli předtím s technologiemi žádný problém nemělo.
- Při čtení SMS zpráv nebo e-mailů může být nervózní, nejisté a zarmoucené.
- V celkovém chování může být sklíčené, ustrašené a apatické, časté jsou ale také výkyvy nálad i chování - vyskytovat se mohou častější hádky s vrstevníky i rodiči.
- Projevuje se u dítěte somatizace - bolesti břicha, hlavy, nechutenství, nevolnost či nespavost a noční můry.
- Časté je rovněž vyhýbavé chování vůči lidem, předtím neobvyklé - chození za školu, trávení většiny času o samotě.
- Zhoršení známek ve škole.“⁷³

⁷² MŠMT.ČR, 2017, Program poradenských služeb ve škole

⁷³ Černá a kol. 2013, s. 55

A. Vanessa Rogers tento výčet doplňuje těmito radami:

Premýšlejte o tom, jak mladí počítač používají, je dobré mít možnost na děti během jejich pobytu na internetu vidět. Je obtížné vědět, co děti na internetu dělají, jsou-li za zavřenými dveřmi.

Doporučuje obětem agresivity, aby nevhodné chování na internetu neoplácely, většinou to vede pouze k vyhocení celé situace, nebo se sama oběť může dopustit nezákonného jednání.

Je nutné ohlašovat jakýkoli projev kyberšikany, a to ať už poskytovateli služeb, pedagogům či policii.

Je možné využít různých softwarových aplikací rodičovské kontroly, které rodičům pomohou mít přehled o tom, co jejich dítě na internetu dělá, nebo neumožní dětem dostat se na potenciálně nebezpečné webové stránky.⁷⁴

6.4.1. Některé softwary pro hlídání aktivit dětí na internetu

- **Rodičovská kontrola ve Windows**

Windows 7 a novější verze mají v sobě zakomponovanou funkci „Rodičovská kontrola“, která umožňuje sledovat, co přesně děti na internetu dělají, či nastavit limit používání počítače.

- **Norton Online Family – freeware**

Tento software blokuje nevhodné stránky a pomáhá zjistit, jaké zájmy děti na internetu mají.

- **ManicTime 2.3 – freeware**

Na pozadí Windows může rodič sledovat, co dítě na svém počítači aktuálně dělá, tyto informace se také ukládají do databáze.⁷⁵

Jedna z nejrozšířenějších webových stránek zaměřená proti kyberšikaně NoBullying.com doporučuje rodičům dětem, které hrají hry, toto:

⁷⁴ Rogers, 2011. s. 36

⁷⁵ Dvořák, 2013

- Rodiče by měli mít přehled o tom, jaké hry děti hrají.
- Je dobré, aby si rodiče sami propátrali danou hru a zjistili, o jaké prostředí se jedná a jaké možnosti nabízí.
- Rodiče, mluvte se svými dětmi o kyberšikaně.
- Rodiče, povzbuzujte své děti k tomu, aby nahlásily negativní chování hráčů vám i administrátorovi hry.
- Chtějte heslo a přihlašovací údaje k počítači vašeho dítěte.
- Ukažte svým dětem příklad kyberšikany.
- Znemožněte svým dětem přístup ke hrám, o kterých víte, že nejsou bezpečné.⁷⁶

6.5.Řešení kyberšikany z pohledu oběti

Nikdy neexistuje stoprocentní ochrana před kyberútoky. I pokud se oběť vzdá používání technologií, nemusí se jí kybernetický útok vyhnout. Agresivita zaměřená na oběť může v rámci internetu probíhat i bez její přítomnosti a oběť pouze zatím neví, co vše se o ní na internetu objevuje, a je jen otázkou času, kdy to zjistí.

Parrisová a její spolupracovníci provedli výzkum zaměřený na středoškoláky, kteří prošli kyberšikanou, a zjistila, že strategie boje s kyberšikanou lze rozdělit do tří kategorií. První kategorie je reaktivní strategie. Do této kategorie patří vyhýbání se situacím vedoucím ke kyberšikaně, mazání nebo ignorování zpráv od agresora. Mazání účtů a blokování telefonátů.

Druhá strategie je preventivní a zahrnuje osobní promluvu, snaha o předejití vzájemného nepochopení způsobené kyberprostorem, zabezpečování a zvyšování osobního povědomí o bezpečnosti na internetu.

A třetí skupina respondentů byla přesvědčená o tom, že kyberšikaně se nelze bránit vůbec, neboť internet dovoluje agresorovi naprostou anonymitu a není tedy možné se mu vyhnout.⁷⁷

⁷⁶ No bullying, 2015

⁷⁷ Parris, 2011 s. 284-306

6.5.1. Vhodný postup pro oběť kyberšikany

Doporučení MŠMT pro pedagogické pracovníky navrhuje tento postup a zdůrazňuje, že není nutné, aby na sebe jednotlivé kroky navazovali přesně tak, jak jsou popsány.

- **Zachovat klid** – je potřeba, aby oběť nepropadla panice a nejednala ukvapeně.
- **Uchovat si důkazy** - jak jsem již psala výše, některé oběti mají tendenci zprávy, fotky a další důkazní materiál mazat. Je ale potřeba tyto materiály uchovat a dohledat veškeré materiály s kyberšikanou spojené. Na základě těchto důkazů může být po útočnickovi zahájeno pátrání.
- **Ukončit komunikaci s pachatelem** – „nekomunikovat s útočником, nesnažit se ho žádným způsobem odradit od jeho počínání, nevyhrožovat, nemstít se. Cílem útočníka je vyvolat v oběti reakci, ať už je jakákoli.”
- **Identifikovat pachatele** - je-li to možné a pokud to oběť neohroží.
- **Oznámit útok dospělým** – Učiteli, či rodiči, svěřit se blízké osobě. Následně je třeba spojit se s někým, kdo má vyšší IT gramotnost a je schopen důkazy uchovat a případně nalézt. Kontaktovat školu a specializované instituce a policii.
- **Nebát se vyhledat pomoc u specialistů** – kontaktovat specializované organizace či poradny a Policii ČR.
- **Žádat konečný verdikt** – Po prošetření případu je dobré trvat na konečném stanovisku všech zainteresovaných institucí, tedy i školy a Policie ČR.
- **Blokovat pachatele a blokovat obsah, který rozšiřuje** – Pokusit se zamezit pachateli přístup k účtu nebo telefonnímu číslu a dalším informacím o oběti a je-li to možné, kontaktovat poskytovatele služeb⁷⁸.

Sociální sítě chtějí být známé jako bezpečné prostředí a proto se snaží nebezpečný obsah blokovat. Zablokovat obsah vložený na internet jinou osobou je nutné udělat velice rychle. Fotografie, obrázky i videa, která jsou na internetu déle, se mohou začít šířit po celém internetu a to pod různými názvy. Jejich následné vyhledání může být velice složité, až naprosto nemožné.

⁷⁸ MŠMT- 32550/2017-1, s. 9

6.6. Řešení kyberšikany ze strany školy

Pokud se škola setká s výzvou kyberšikany, je to pro ni velice náročný úkol. Školy mohou argumentovat tím, že kyberšikana se děje mimo její budovu, že nemá prostředky k jejímu řešení či přesvědčením, že kyberšikana sama odezní. A samozřejmě se škola vyšetřováním kyberšikany vystavuje možnosti negativní publicistiky. Nicméně dle výzkumů se kyberšikana vyskytuje v každé škole a je proto lepší se jí postavit čelem a zajistit si tak dobrou reputaci.

Kyberšikana je často propojená s jinými projevy agrese, které se v prostředí školy dějí, a škola se musí postarat o své klima, má povinnost zajistit práva žáků i zaměstnanců. Při řešení kyberšikany může škola postupovat v podstatě stejně jako při řešení obecné šikany a může využít specializovaná pracoviště jako například odbor sociálně-právní ochrany dětí, specializované poradny a Policii ČR. Hlavním úkolem školy je zmapování konkrétního případu, díky kterému je možné se rozhodnout, jakým způsobem pokračovat.⁷⁹

6.6.1. Co může dělat škola:

- **Podpořit oběť a zajistit její bezpečí**

Jako první je nutné oběť uklidnit a psychicky stabilizovat. Oběť může být rozčilená až suicidalní. Dále je třeba nabídnout pomoc a zajistit, aby kyberšikana dále nepokračovala, tady smazat a nahlásit závadný obsah, který může být pro oběť ponižující, zablokovat profil pachatele, obrátit se na IT odborníky, poskytovatele služeb apod.

- **Zajistit co nejvíce důkazních materiálů**

Ještě před samotným smazáním materiálu je nutné zajistit tyto materiály jako důkazy. Stáhnout dané fotografie a videa, pořídit fotografie webových stránek, zajistit seznam žáků, která se stali publikem kyberšikany například v rámci diskusního fóra či sociální skupiny. Může se stát, že dané materiály nebudou veřejně přístupné, budou například v uzavřené diskusní skupině. V tom případě je možné obrátit se na IT techniky, či na pracovníky preventivních služeb a horkých linek jako je třeba e-bezpeci.cz, Seznam se bezpečně, či Policii ČR, kteří mohou materiály zajistit jinou cestou.

Vždy je potřeba zajistit bezpečí svědků, z důkazních materiálů by nemělo být zřejmé, kdo je poskytl apod. Tyto důkazy se následně využívají při rozhovoru s agresory či jejich rodiči.

⁷⁹ Kolář, 2011, s. 82 - 90

- **Incident vždy řešit**

Incident je třeba vždy řešit, případně se aspoň obrátit na externí instituce.

- **Informovat rodiče**

O incidentu je třeba informovat rodiče oběti i agresora a poučit je o tom, jaký bude další postup ze strany školy, a poučit je o možnostech využití dalších, například právních služeb.

- **Konzultovat s dalšími institucemi**

Průběh řešení a především zvolené tresty je někdy třeba konzultovat s dalšími institucemi jako je zřizovatel školy a Česká školní inspekce.

- **Žádat konečný verdikt a informace**

Po vyšetření situace je nutné trvat na konečném stanovisku všech zainteresovaných institucí a subjektů.

- **Zvolit odpovídající opatření**

Je nutné postupovat v souladu se školním řádem a dalšími strategickými dokumenty školy.

- **Realizovat preventivní opatření**

Pro předcházení opakování takové situace je třeba realizovat prevenci zaměřenou na celou třídu i na jednotlivce.⁸⁰

6.7.Řešení ze strany rodičů

Ve chvíli, kdy se rodič dozví, že jeho dítě je obětí kyberšikany, je nutné aby dítě podpořil a zajistil jeho bezpečí, tedy aby komunikaci s útočníkem ukončil, zajistil důkazy a spolupracoval jak se školou, tak s dalšími zainteresovanými institucemi.

Výčet dalších rad, jak by se rodič měl v takové situaci zachovat, přináší opět doporučení MŠMT pro pedagogické pracovníky.

- **Zajistit bezpečí a podporu dítěte**

Je třeba zajistit, aby se dítě v domácím prostředí cítilo bezpečně, a podpořit oběť, aby jednala dle výše sepsaného postupu.

⁸⁰ MŠMT- 32550/2017-1, s. 12

- **Vyřešit situaci**
Je nutné, aby rodič porozuměl, co bylo prvotní příčinou této situace, kdy do ní byl zapojen a co přesně se stalo.
- **Vyhnout se bezprostřednímu zákazu přístupu dítěte k IT**
IT technologie samy o sobě nejsou patologické prostředí, je nutné si uvědomit, že práce s IT je pro dnešní svět zásadní. Zákaz používání komunikačních technologií, které do té doby dítě využívalo, omezuje přirozený sociální kontakt mladých lidí. Zákaz IT samo o sobě kyberšikanu neřeší ani nepůsobí preventivně.
- **Kontaktovat školu, specializovanou instituci či přímo rodiče agresora**
Jak již bylo popsáno výše, je třeba kontaktovat a spolupracovat se školou, poskytovatelem služeb i dalšími zainteresovanými osobami. Rodič může přispět při hledání řešení, mazání závadných informací atd.
- **Požadovat konečný verdikt**
I rodič by měl vždy požadovat jasné sdělení závěrů všech institucí, informace o tom, jak byl pachatel potrestán a jaký bude postup k zajištění následné ochrany oběti.
- **Vyvodit důsledky a stanovit opatření**
V případě, že dítě je samo pachatelem, je třeba ho potrestat a zároveň zajistit, aby se nefixovaly nežádoucí vzorce chování.⁸¹

6.8. Organizace zabývající se kyberšikanou.

- **E-Bezpečí** (www.e-bezpeci.cz) – projekt zaměřený na prevenci rizikového chování na internetu. Tento projekt též poskytuje Poradnu E-Bezpečí (www.napisnam.cz) a **Projekt E-Nebezpečí pro učitele** (www.napisnam.cz), kde nabízí řadu prezentací pro učitele.
- **Centrum prevence rizikové virtuální komunikace PdF UPOL** (<http://prvok.upol.cz>), realizuje a pravidelně poskytuje řadu výzkumů spojených s tématem komunikace na internetu.
- **Projekt Seznam se bezpečně** (www.seznamsebezpecne.cz). Tento projekt se též zaměřuje především na prevenci rizikových jevů, zároveň se pracovníci tohoto projektu snaží aktivně vyhledávat agresory a blokovat závadné informace.

⁸¹ MŠMT- 32550/2017-1, s. 13

- **Linka bezpečí** (www.linkabezpeci.cz) – poradenská linka zaměřená na prevenci rizikového chování apod.
- **Národní centrum bezpečnějšího internetu** (<http://www.ncbi.cz/>) – nezisková nevládní organizace podporující zvýšení bezpečnosti užívání internetu, moderních technologií a zvyšování povědomí uživatelů o jejich kladech a možných nebezpečích. Přispívá k osvojování etických norem v online prostředí a napomáhá snižování sociálních rizik spojených s jejich užíváním.
- **Bezpečně on-line** (www.bezpecne-online.cz) – stránky pro mladistvé, rodiče i učitele s informacemi o bezpečném používání internetu. Též se zaměřuje na prevenci a řešení kyberšikany.
- **Minimalizace šikany MIŠ** (www.minimalizacesikany.cz) – rady pro děti, rodiče i školy, jak kyberšikaně předcházet a jak ji řešit.
- **Projekt Internetem Bezpečně** (www.internetembezpecne.cz) – zvyšuje povědomí uživatelů o rizicích v prostředí internetu.
- **Projekt Nebud' obět!** (www.nebudobet.cz) – projekt zaměřený na rizika internetu a komunikačních technologií.
- **Projekt Saferinternet.cz** (www.saferinternet.cz) – projekt zaměřený na rizika internetu a komunikačních technologií.

6.9. Aktuality

- **Věková hranice pro sociální sítě**

V březnu 2018 se členové vlády shodli na návrhu zákona o ochraně osobních údajů, který říká, že věková hranice pro online souhlasy je, dle směrnice Evropské unie, možno snížit až na 13 let, přičemž tento návrh zákona žádá snížení věkové hranice na 15 let věku dítěte⁸². V praxi to znamená, že pokud se dítě mladší 15ti let chce připojit k sociální síti, bude muset jeho rodič vyplnit své příjmení do předem připravené kolonky. Tím stvrdí, že se založením účtu svého dítěte souhlasí.⁸³

⁸² O'dok, Návrh zákona o zpracování osobních údajů, 2018

⁸³ Kurzy.cz. 2018

K tomuto návrhu zákona se vyjadřuje Kamil Kopecký z portálu E-bezpečí takto: “V roce 2015 jsme realizovali menší výzkum „České děti a Facebook“ (E-Bezpečí, Seznam.cz, Vodafone a Linka bezpečí), který jsme doplnili daty loňské studie „Sexting a rizikové seznamování českých dětí v kyberprostoru“ (E-Bezpečí & O2). Z obou studií jasně vyplynulo, že ve většině případů (v případě první studie až v 92 %) rodiče vědí, že má jejich dítě účet na Facebooku. A to i rodiče dětí, které jednoznačně věkový limit nesplňují. Jinými slovy - již v tuto chvíli rodiče tolerují, že mají jejich děti (často mladší 13 let) účet na sociální síti Facebook. Jinými slovy, rodiče povolují dětem lhát o svém věku v online prostředí.”⁸⁴

- **Obecné nařízení o ochraně osobních údajů (angl. General Data Protection Regulation neboli GDPR)**

V květnu 2018 vstoupí v platnost nařízení Evropské unie, které představuje nový právní rámec pro ochranu osobních údajů v prostoru EU. Toto nařízení posiluje práva občanů EU a týká se všech firem, institucí, jednotlivců a online služeb, které zpracovávají osobní údaje. „Cílem obecného nařízení je tedy přizpůsobení právního rámce ochrany osobních údajů dnešní době, dosažení větší jednoty právního rámce ve všech zemích, na které dopadá, posílení práv subjektů údajů a v neposlední řadě je snahou dosáhnout sjednoceného výkladu obecného nařízení a dozoru jednotlivými dozorovými úřady.”⁸⁵

Některé změny, které GDPR přináší, jsou vidět především v lepší dosažitelnosti svých osobních informací, které zpracovává druhá strana a možnost rozhodovat o způsobu jejich využívání.⁸⁶

Též jedna z nejvyužívanějších sociálních sítí Facebook se těmto podmínkám v prostředí EU musí přizpůsobit. Na konci dubna 2018, v tomto případě dne 20. 4. 2018 Facebook vyzval své uživatele k tomu, aby zveřovali, jaká data veřejně i společnosti Facebook zpřístupňují. Nicméně, i když si uživatel může zvolit, jak chce, aby bylo s některými informacemi naloženo, jiné informace musí zpřístupnit, aby splnil vstupní podmínky pro tuto sociální síť.

⁸⁴ Kopecký, 2018.

⁸⁵ Úřad pro ochranu osobních údajů, 2018

⁸⁶ GDPR.cz, 2018

V praxi to znamená, že i když uživatel dodržuje zásady bezpečného používání internetu, jako například nezveřejňování své adresy či telefonního čísla, při založení účtu na Facebooku musí souhlasit s podmínkami, které mimo jiné stanoví, že: „Shromažďujeme obsah a další informace, které poskytujete při používání našich služeb, včetně informací uvedených při registraci účtu, při vytváření nebo sdílení a posílání zpráv či jiné komunikaci s ostatními uživateli.“⁸⁷ Tedy včetně veškerých informací, které uživatel sdělí i v soukromém chatu a také o konkrétních místech, kde se uživatel nachází nejčastěji. “Podle oprávnění, která jste udělili, shromažďujeme informace z počítačů, telefonů a dalších zařízení, na která instalujete nebo v nichž používáte naše služby, a také informace o těchto zařízeních. ... Zde je několik příkladů informací, které o zařízeních shromažďujeme: ... Umístění zařízení, včetně konkrétních zeměpisných umístění, například prostřednictvím GPS, Bluetooth nebo signálů Wi-Fi.”⁸⁸

Závěr

Cílem této práce bylo zmapovat fenomén kyberšikany a procesů komunikace přes internet. Chtěla jsem zde postihnout nejčastější formy této agrese a zjistit, jaká je situace v naší zemi.

Kyberšikana je fenomén velice nebezpečný právě pro svou novost. I přesto, že se na něj již zaměřuje bezpočet organizací, není možné jej nikdy plně postihnout a připravit se na něj. Zaměřila jsem se především na kyberšikanu mezi dětmi a mladistvými, kteří jsou kyberprostoru nově vystaveni již v době, kdy by se měli učit sociálním dovednostem a hledat své místo ve společnosti. Tato sociální zdatnost, kterou se dříve děti učili družením a společným trávením času, se dnes velká část dětí učí sama doma tvář v tvář monitoru a bojují o sociální statut v rámci sociální skupiny na internetu.

V této práci bylo popsáno, že nejčastěji se tento fenomén objevuje v rámci školy či třídy. Myslím, že je znepokojující, ale i pochopitelné, že ani doporučení pro pedagogické pracovníky neposkytuje jasný návod, jak kyberšikanu řešit, ale spíše se odvolává na systém řešení obecné šikany a doporučuje kyberšikanu řešit až na několik zvláštností podobně.

⁸⁷ Facebook.com, 2016

⁸⁸ Facebook.com, 2016

Je zřejmé, že narozdíl od jiné agrese, jako je třeba obecná šikana, vědci nemohou nikdy postihnout všechny formy a nástrahy kyberšikany. Hlavním problémem je překotný vývoj technologií, který se pravděpodobně v nejbližší době nezastaví a s každou novinkou s sebou nese také nebezpečí nové formy kyberagrese. Výzkum tohoto fenoménu je proto odsouzen k tomu, že bude vždy pozadu oproti výskytu konkrétních případů.

Kyberšikana je extrémně nebezpečná také proto, že může postihnout naprosto kohokoli, a tím myslím dokonce i člověka, který internet ani telefon vůbec nepoužívá a třeba nemá ani připojení ani není zaregistrován na žádné sociální síti. I o takovém člověku může někdo jiný zveřejnit na internetu informace, agresivní sdělení či komentáře nebo ponižující fotografie a videa a je velice pravděpodobné, že se o tom oběť dříve či později dozví.

Další nebezpečí vidím v tom, že agresora v podstatě nelze zastavit a usvědčit. Není totiž téměř možné dokázat, že to byl opravdu ten kontrétní člověk, kdo použil zařízení, z jehož IP adresy byla agresivní zpráva poslána, či vložena na internet.

Myslím, že velice názorné jsou odpovědi obětí kyberšikany z výzumu popsaném v kapitole „řešení kyberšikany“, kde je část z nich přesvědčená, že kyberšikanu řešit nelze, protože není téměř možné agresora nalézt. Jistě je možné řešit školní šikanu spojenou s projevy kyberagrese, která je stále na úrovni třídy, ale jakmile se do komentování, přeposílání fotografií či dalších projevů zapojí pachatelé by proxy, tedy anonymní dav veřejnosti, pak už se jedná o neazastavitelnou lavinu. Je potřeba také nezapomenout na to, že pokud někdo na internet vloží jakékoliv hanlivé informace o jiné osobě, tak oběť bude muset zbytek života žít s vědomím toho, že tyto informace může kdokoli kdykoli nalézt a znovu je proti ní použít.

Během psaní této práce jsem došla k tomu závěru, že před kyberšikanou není možné dítě uchránit a že se obětí může stát kdokoli. Jako jedinou účinnou obranu vidím budování pevného sociálního zázemí ve skupině mimo internet, dobrého zázemí v rodině a posilování zdravé sebedůvěry a hodnot jedince. Tyto faktory mohou pomoci dítěti, které by se stalo obětí některé formy kyberagrese, nalézt svou identitu jinde a nebýt závislé na hodnocení anonymních lidí na internetu.

Seznam použité literatury

- BBC NEWS UK, 2005, Does 'happy slapping' exist?, [online], [cit. 3. 4. 2018], Dostupné z: http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/4539913.stm
- Bible, Písmo svaté Starého a Nového zákona : český ekumenický překlad, (6. opravené) vydání, Praha, Česká biblická společnost, 2015, ISBN 978-80-7545-000-5
- Černá, A. Dědková, L. Macháčková, H. Ševčíková, A. Šmahel, D., Kyberšikana Průvodce novým fenoménem, Grada publishing, a.s, Praha, 2013, s. 152.,ISBN: 978-80-247-4577-0
- Dvořák, J, 2013, Software zdarma: Mějte aktivity dětí na PC a internetu pod dohledem, [Online], [Cit. 19. 4. 2018], Dostupné z: Technet.cz. https://technet.idnes.cz/software-zdarma-rodicovska-ochrana-d6e-/software.aspx?c=A130322_193708_software
- E-Bezpečí, 2008, Co je to stalking a cyberstalking, [Online], [Cit. 4. 3. 2018]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/stalking-a-kyberstalking/66-23>
- E-bezpečí, 2008, Happy slapping, [Online], [Cit. 23. 2. 2018], Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/kyberikana/87-71>
- E-bezpečí, 2015, rizikové chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu, [Online], [Cit. 13.2. 2018], Dostupné z: https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/doc_download/75-rizikove-chovani-eskych-a-slovenskych-dti-v-prosted-i-internetu-2015-monografie
- Facebook.com, 2016, Jaké druhy informací shromažďujeme?, [Online], [Cit. 4. 4. 2018], Dostupné z: [2016https://www.facebook.com/about/privacy/](https://www.facebook.com/about/privacy/)
- Faltýnek, L., 2007, Základní psychologické aspekty komunikace v kyberprostoru, O životě a světě kolem nás, [Online], [Cit. 5. 4. 2018], Dostupné z: <http://lukas.faltynek.com/2007/03/01/psychologicke-aspekty-komunikace-na-internetu-dil-ii/>.
- Fergus, S., Zimmerman, M. A., 2005, Adolescent resilience: a framework for understanding healthy development in the face of risk, [Online], [Cit. 9. 4. 2018], Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/7974748_Fergus_S_Zimmerman_MA_Adolesc

ent_resilience_a_framework_for_understanding_healthy_development_in_the_face_of_ri
sk

- GDPR.cz, 2018, Jaké zásadní změny GDPR přinese, Obecné nařízení o ochraně osobních údajů prakticky, [Online], [Cit. 4. 4. 2018], Dostupné z: <https://www.gdpr.cz/gdpr/zmeny/>
- Gest, S. D., Graham-Bermann, S. A., Willard, W. H., 2002, Peer Experience: Common and Unique Features of Number of Friendships, Social Network Centrality, and Sociometric Status, Social Development, [Online], [Cit. 9. 4. 2018], Dostupné z: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/1467-9507.00146>
- Hagerty, L ., The spirit of the internet, Matrix Masters, Tampa, FL, 2000, p. 240, ISBN 097036511X
- Jessor, R., Van Den Bos, J., 1995, Protective factors in adolescent problem behavior: Moderator effects and developmental change, 6th ed., American Psychological Association, p. 923–924, [Online], [Cit. 9. 4. 2018], Dostupné z: https://www.colorado.edu/ibs/jessor/pubs/1995_Jessor_VanDenBos_Vanderryn_etal_DEVPSYCH_ProblemBehaviorModeratorEffects.pdf
- Journal of Information Systems, Applied Research, 2014, Cyberbullying or Normal Game Play? Impact of age, gender, and experience on cyberbullying in multi-player online gaming environments: Perceptions from one gaming forum, [Online], [Cit. 4. 4. 2018], Dostupné z: <http://proc.conisar.org/2014/pdf/3307.pdf>
- Juvonen, J., Gross, E., 2008, Extending the school grounds? - Bullying experiences in cyberspace, The journal of School Health, [Online], [Cit. 19. 3. 2018], Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/18786042>
- Kolář, M., Nová cesta k léčbě šikany, Vyd. 1., Praha, Portál, 2011, s. 332, ISBN 978-80-7367-871-5
- Kopecký, K., 2012, Změny ve vnímání verbálních forem kyberšikany, E-bezpečí, [Online], [Cit. 23. 2. 2018], Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/kyberikana/577-zmny-ve-vnimani-verbalnich-forem-kyberikany>
- Kopecký, K., 2013, Kyberšikana zaměřená na pedagogy českých vysokých škol, E-bezpečí, [Online], [Cit. 23.24. 2018], Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/kyberikana/595-kybersikana-na-vysokych-skolach>

- Kopecký, K., 2014, Stručný úvod do problematiky online vydírání českých dětí se zaměřením na tzv. Sextortion, *Pediatric pro Praxi*, s. 352–354, [Online], [Cit. 4. 4. 2018]. Dostupné z: <https://www.pediatricpropraxi.cz/pdfs/ped/2014/06/07.pdf>
- Kopecký, K., 2017, Specifické formy kyberšikany spojené s hraním online her, E-bezpečí, [Online], [Cit. 4. 4. 2018], Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/kyberikana/1258-kybersikana-online-hry>
- Kopecký, K., 2018, Komentář: Posouvání věkových hranic pro vstup do prostředí sociálních sítí nic neřeší - ochranu dětí a jejich dat v kyberprostoru toto opatření nezajistí, E-Bezpečí, [Online], [Cit. 3. 4. 2018], Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/socialni-sit/1303-vekove-hranice>
- Kopecký, K., Szotkowski, R., Krejčí, V., *Nebezpečí internetové komunikace 3*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012, ISBN: 978-80-244-3087-4
- Kopecký, K., Szotkowski, R., 2015, Kyberšikana a další formy rizikového chování českých dětí v prostředí internet, *Adiktologie*, s. 228, [Online], [Cit. 23. 2. 2018], Dostupné z: [file:///C:/Users/Julie/Downloads/_kopecky%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Julie/Downloads/_kopecky%20(2).pdf)
- Kowalský, R., Limber, S. P., Agatston, P. W., 2008, *Cyber Bullying: Bullying in the Digital Age*, [Online], [Cit. 23. 2. 2018], Dostupné z: http://www.antibullying.eu/sites/default/files/cyber-bullying._bullying_in_digital_age.pdf
- Kurzy.cz, 2018, Facebook bez souhlasu rodičů od 15let, Vláda schválila nový zákon, [Online], [Cit. 3. 4. 2018], Dostupné z: <https://www.kurzy.cz/zpravy/449684-facebook-bez-souhlasu-rodicu-od-15let-vlada-schvalila-novy-zakon/>
- Látal, L., 2014, *Prevence a diagnostika symptomů obětí kyberšikany pro pediatry*, 2014, *Nebud' Obět'. Cz*, [Online], [Cit. 3. 4. 2018], Dostupné z: http://nebudobet.cz/repo/publikace_prevence_a_odhaleni_symptomu_obeti_kybersikany.pdf
- Livingstone, S., Haddon, L., Anke, G., Kjørtan, Ó., 2011, Risks and safety on the internet, the perspective of European children, LSE research online, [Online], [Cit. 19. 3. 2018], Dostupné z: <http://eprints.lse.ac.uk/33731/1/Risks%20and%20safety%20on%20the%20internet%28Iero%29.pdf>

- Macek, P., Adolescence: Psychologické a sociální charakteristiky dospívajících, Praha, Portál. 2003, s. 144, ISBN: 80-17178-747-7
- Minimalizace šikany, 2015, 78% pachatelů kyberšikany je ze stejné školy jako oběť, [Online], [Cit. 13.2. 2018], Dostupné z: <http://www.minimalizacesikany.cz/ke-stazeni/tisk/tiskove-zpravy/101-78-pachatelu-kybersikany-je-ze-stejne-skoly-jako-obet>
- Ministerstvo vnitra, 2018, Návrh zákona o zpracování osobních údajů, [Online], [Cit. 3. 4. 2018], Dostupné z: https://apps.odok.cz/veklep-detail?p_p_id=material_WAR_odokkpl&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-&p_p_col_count=3&_material_WAR_odokkpl_pid=KORNAQCDZPW5&tab=detail
- MŠMT- 32550/2017-1, Kyberšikana a další formy kybernetické agres, Praha, 2017, p. 20, [Online], [Cit. 3. 4. 2018], Dostupné z: http://www.msmt.cz/uploads/Priloha_c._7_Kybersikana_d.docx
- MŠMT.ČR, 2017, Program poradenských služeb ve škole, Příloha programu poradenských služeb ve škole, [Online], [Cit. 9. 4. 2018], Dostupné z: <http://www.zsjs.cz/document.php?dokid=397>
- NoBullying.com, 2015, The Rise of Bullying in Online Games, [Online], [Cit. 4. 4. 2018], Dostupné z: <https://nobullying.com/the-rise-of-bullying-in-online-games>
- Novinky.cz, 2009, Zneužil přes dvacet chlapců, dostal osm let, [Online], [Cit. 3. 4. 2018], Dostupné z: <https://www.novinky.cz/krimi/160547-zneuzil-pres-dvacet-chlapcu-dostal-osm-let.html>
- dok, Návrh zákona o zpracování osobních údajů, 2018, [online], [cit. 3. 4.2018], Dostupné z: O/dok. <https://apps.odok.cz/veklep-detail?pid=KORNAQCDZPW5>
- Olweus. D., 1996 , Bullying at School: Knowledge Base and an Effective Intervention Program . Annals of the New York Academy of Sciences, [online], [cit. 13.02.2018], Dostupné z: <https://nyaspubs.onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/j.1749-6632.1996.tb32527.x>
- Parris, L., 2011, High School Students' Perceptions of Coping With Cyberbullying. Sage Journals, p. 284-306, [Online], [Cit. 19. 4. 2018], Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0044118X11398881>

- Pírko, M., 2007, Proč je komunikace na Internetu jiná, [Online], [Cit. 5. 5. 2018], Dostupné z <https://www.lupa.cz/clanky/psychologicke-aspekty-internetove-komunikace/>.
- Rogers, V., Kyberšikana, Pracovní materiály pro učitele a žáky i student, Portál, Praha, 2011, s. 97, ISBN: 978-80-7367-984-2
- Salmivalli, Ch., 2015, Bullying and the peer group: A review, *Aggression and Violent Behavior*, p. 112–120, [Online], [Cit. 13.2. 2018], Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1359178909001050>
- Schulz Von Thun, F., Jak spolu komunikujeme? Překonávání nesnází při dorozumívání, Praha, Grada, 2005, s. 197, ISBN: 80-247-0832-9
- Suler, J., 2004, The basic psychological features of cyberspace. In *The Psychology of Cyberspace*, truecenterpublishing, [Online], [Cit. 13.2. 2018], Dostupné z: <http://truecenterpublishing.com/psycyber/disinhibit.html>
- University of British Columbia, 2012, Cyberbullying and bullying are not the same, [Online], [Cit. 23. 2. 2018], Dostupné z: www.sciencedaily.com/releases/2012/04/120413122202.htm
- Úřad pro ochranu osobních údajů, 2018, Přehled základních pojmů a informací vztahujících se k obecnému nařízení, [Online], [Cit. 20. 4. 2018], Dostupné z: <https://www.uoou.cz/zakladni-prirucka/ds-4744/archiv=0&p1=3938>
- Výrost, J. a Slaměník, I. ed., Aplikovaná sociální psychologie I, Portál, Praha, 1998, s. 383, ISBN: 8071782696
- Willard, N., 2007, Educator´s Guide to Cyberbullying and Cyberthreats, [Online], [Cit. 13.2. 2018], Dostupné z: <https://education.ohio.gov/getattachment/Topics/Other-Resources/School-Safety/Safe-and-Supportive-Learning/Anti-Harassment-Intimidation-and-Bullying-Resource/Educator-s-Guide-Cyber-Safety.pdf.aspx>
- Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), in: Sbirka zákonů České republiky, 2004, Předpis 561/2004 Sb., [Online], [Cit. 15. 4. 2018], Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=561&r=2004>

Přílohy

1. Dotazník použitý pro dotazníkové šetření

Milí žáci, tímto vás chci požádat o vyplnění dotazníku, který je součástí mé bakalářské práce s názvem **Kyberšikana**. Dotazník je anonymní a slouží k prozkoumání fenoménu kyberšikany na druhém stupni základní školy.

1. **Věk:** **Pohlaví: muž / žena**
2. **Víš, co je kyberšikana?**
 Ano Ne
3. **Cítíš se na internetu v bezpečí?**
 Ano Ne
4. **Kolik hodin trávíš denně na internetu? (zaškrtni správnou odpověď)**
 0 – 1 2 - 3 4 - 5 5 a více
5. **V posledních 6 měsících jsem na internetu, nebo přes telefon:**

	Ano	Ne
Vyhledával/a nové přátele na internetu:		
Přidal/a jsem si do seznamu přátel a online adresáře někoho, s kým jsem se nikdy neseťkal/a		
Vytvořil /a jsem si falešný profil		
Někdo o mě na internetu psal urážlivé věci		
O někom jsem psal/a urážlivé věci já		
Sdílel/a jsem o někom urážlivé informace, které vytvořil někdo jiný.		
Mám telefon s připojením na internet		
Pravidelně jsem hrál/a počítačové hry		

Přes internet nebo telefon mi někdo:	Ano	Ne
Vyhrožoval tak, že mi to bylo nepříjemné.		
Nadával tak, že mi to bylo nepříjemné.		
Opakovaně volal či psal a bylo mi to nepříjemné		
Někdo se za mě vydával na internetu		

	Ne	Známému člověku	Neznámému člověku	Mám je zveřejněné na sociálních sítích (fb., twitter ...)
Poslal/a jsem přes internet nebo telefon: (možno zaškrtnout více možností)				
Své telefonní číslo				
Svou adresu				
Název své školy				
Heslo k internetovému účtu				
Své rodné číslo				
Svou e-mailovou adresu				
Fotku svého obličeje				
Fotku kamaráda / ky				
Fotku či video kde jsem téměř nahý /á				
Fotku či video, kde jsem úplně nahý / á				

6. Myslíš, že posílat či zveřejňovat o sobě výše zmíněné informace může být nebezpečné?

- Ano Ne

7. V posledních 6 měsících jsem použil/a některý z následujících prostředků k ublížení nebo zesměšnění někoho jiného: (můžeš označit i více odpovědí)

- email
- SMS zpráva
- tvorba hanlivého blogu o někom nebo webových stránek o někom
- vytvoření nelichotivého videa či fotky o někom
- pomlouváním v chatroomu (např. QIP, ICQ, Skype, Messenger)
- úmyslné vyloučení někoho ze společné aktivity (z internetové hry, společného chatu, skupiny...)
- sociální sítě (např. facebook)
- jiné např. _____
- Nic takového jsem neudělal

8. Byl/a jsi v posledních 6 měsících svědkem něčeho takového?

- Vůbec 1x – 3x 3x – 6x každý týden každý den

9. Za posledních 6 měsíců mě přes internet pozval na osobní schůzku někdo, koho neznám.

- Ano Ne

10. Pokud ano, co jsi udělal /a (možno zaškrtnout i více možností)

- Šel/šla jsem
 Odmítl/a jsem
 Přestal/a jsem s ním/ ní komunikovat
 Řekl/a jsem o tom někomu dalšímu
 Jiné

11. Pokud bych se na internetu cítil/a ohrožena, řekl/a bych to: (možno zaškrtnout více)

- Nikomu Rodičům Přátelům Učitelům Policii Jiné

12. Internet nejčastěji používám:

- Ve svém pokoji
 Ve společných prostorách domácnosti (kuchyň, obývací)
 Ve škole
 Jinde:.....

13. Používám tyto sociální sítě (možno zaškrtnout i více možností)

☐ Facebook	☐ WhatsApp
☐ E-mail	☐ Snapchat
☐ Twitter	☐ Myspace
☐ Internetové hry	☐ Skype
☐ Instagram	☐ Jiné (napiš všechny)

